

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Monika Mašková

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Etické a právní aspekty svobody slova
Ethical and legal aspects of freedom of speech

Monika Mašková

Vedoucí práce: PhDr. Věra Jirásková, Ph.D.
Studijní program: Bakalářský
Studijní obor: Specializace v pedagogice (D-ZSV)

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem *Etické a právní aspekty svobody slova* vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně a za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 12. 4. 2019

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'M. Štáhl', is written over a horizontal dotted line.

podpis

Tímto bych ráda poděkovala za veškerou pomoc a cenné rady PhDr. Věře Jiráskové, Ph.D. Díky její ochotě a velké pomoci jsem byla schopna téma pro svou bakalářskou práci napsat a rozvinout svůj pohled na problematiku svobody slova v kontextu celosvětového dění. Také bych ráda poděkovala rodině a přátelům za trpělivost a pomoc v nahlížení na téma.

ANOTACE

Práce si klade za cíl charakterizovat svobodu slova jako základní lidské právo člověka v demokratické společnosti. Jde ovšem o právo, které v demokratické společnosti není neomezeno, ale má svůj limit v dnešním lidském právu- právu člověka na svou důstojnost. V práci se budu zabývat konstituováním svobody slova v praxi athénské polis, a etickými a právními podmínkami svobody slova, to ukážu na aktuálních příkladech: popíračů holocaustu a jisté politické korektnosti.

KLÍČOVÁ SLOVA

svoboda slova, právo, etika, popírání holocaustu, morálka

ANNOTATION

This thesis aims to characterize freedom of speech as the basic human right of man in a democratic society. It is, however, a right that is not unlimited in a democratic society but has its limit in today's human right- right of man to dignity. In my work I deal with the constitute of freedom of speech in practice athens polis and the ethical and legal conditions of freedom of speech, I will show it on current examples: Holocaust deniers and certain political correctness.

KEYWORDS

freedom of speech, holocaust denial, law, ethics, morality

Obsah

1	Úvod	6
2	Pojem „svoboda slova“	8
2.1.1	Mezinárodní pakt o občanských a politických právech.....	14
2.1.2	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod	15
2.1.3	Úmluva o právech dítěte.....	15
2.1.4	Všeobecná deklarace lidských práv	16
2.2	Právo na informace	17
3	Počátky svobody slova	19
4	Svoboda slova a její přesah	33
4.1	Zákon o popírání holocaustu.....	34
4.2	Morálka a právo	36
4.3	Svoboda slova před soudem	37
5	Případy svobody slova u nás	45
5.1	Pohledy na svobodu slova.....	45
5.2	Porušování svobody slova	48
5.3	Limity svobody slova v praxi	50
6	Závěr.....	56
	Seznam použité literatury	58

1 Úvod

Téma této bakalářské práce je svoboda slova, její konstituování a aktuální uplatňování v naší společnosti.

Práce má za cíl představit svobodu slova a její ukotvení v právních dokumentech s důrazem na limity, jestliže nějaké svoboda slova má, a ukázat k čemu se odvolávají, co ochraňují. V první kapitole vycházím nejprve z Listiny základních práv a svobod a poté i z významných právních dokumentů, které svobodu slova zajišťují. U těchto dokumentů je následně zjišťováno, v čem se odlišují a v čem shodují. Jako součást svobody slova je důležité zmínit i právo na informace, a proto se i k němu vyjadřuji v první kapitole.

Následně se budu snažit ve druhé kapitole ukázat, kde se svoboda slova vzala, vznikla, jak se vyvíjela a jestli pro ni existovala pravidla a omezení. Kapitola je pojata komplexně o athénské polis, protože je důležité nastínit, jak vypadalo prostředí, kde se definovala svoboda slova.

V rámci třetí kapitoly zapojuji propojení svobody slova s fenoménem popírání holocaustu, neboť se jedná o zajímavý pohled na tuto demokratickou zásadu. Má popírání holocaustu ve vztahu ke svobodě slova a našemu životu hlubší význam? Je to otázka pouze právní či etická? Poukážu na zajímavý případ Irving vs. Lipstadtová, který zahrnuje otázku svobody slova a fenomén popírání holocaustu.

Poslední kapitola se zabývá případy z českého prostředí, které hýbou společností a zasahují do otázky svobody slova i do tematiky popírání holocaustu. Nejdříve se budu zabývat seminářem na téma *Svoboda projevu a právo občana na pravdu* a následně snahou o ochranu svobody slova v dnešní době, kde zohledním i tvrzení Václava Klause ml. V této kapitole také zmíním otázku svobody slova a popírání holocaustu v případech Tomia Okamury a Miloslava Roznera, která zaznamenala nejen česká média, ale i česká společnost.

Zvolené téma jsem si vybrala, protože si myslím, že otázka svobody slova je v dnešní době a v naší společnosti středem pozornosti. Každý se ohání svojí svobodou slova, ale málokdo ví, jak je koncipována, kde má svůj původ a jaká se k ní vážou nejen práva, ale i povinnosti.

Toto téma mě zaujalo a více jsem k němu pronikla během přednášek a seminářů s paní doktorkou Věrou Jiráskovou. V její výuce jsme probírali vztah morálky a práva a byla to právě ona, kdo mi představil knižní titul *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*.

Existence popíračů mě naprosto šokovala, věděla jsem, že jistý druh těchto lidí existuje, ale netušila jsem, že by jejich počet mohl být natolik veliký. Pro mě osobně byla představa existence popíračů naprosto mimo mé morální chápání.

Díky tomu jsem se začala více zajímat o téma svobody slova a po prostudování případů probíraných ve čtvrté kapitole, jsem se rozhodla pro toto téma. S velikou pomocí své vedoucí jsem koncipovala téma, které mě skutečně zajímá a jehož důležitost je znatelná v naší společnosti.

2 Pojem „svoboda slova“

Základem demokracie (a to, co jí činí výjimečnou) je svoboda, na druhou stranu svoboda je pro demokracii tzv. Achillovou patou. Velké množství svobod vede postupně k chaosu, či diktatuře, a tím přestává být demokracií založenou na svobodě. Svoboda je zaručena tak, že existuje někdo, kdo bude pravidla nejen dodržovat, ale i vymáhat.¹

Demokracie se snaží zahrnout obyvatele do uceleného právního systému a dát jim tak možnost podílet se na rozhodování o svých životech.² Opírá svoji moc o lid a je pro ni příznačné určité omezení moci a svobody.³

Svoboda a právo mají platit pro všechny a nikdo nemá být utlačován, tak to má vypadat v ideálním případě (úplná rovnost není možná vždy). Svoboda se má spoléhat na právo, a to má vést k vlastnímu rozvoji člověka v rámci politického státu. Člověk se vzdá určité svobody (potlačí svou svobodu omezeními) na úkor toho, že jiné mu tak budou zaručeny, aby mohl vést svůj život bez strachů a hrozeb.⁴

Co odráží ideu státu, na které je vystaven? Měla by to být ústava, která je založena na historii daného státu, jeho filosofii, zahraničních dokumentech a dalších zdrojích, které vytvářely daný stát (ať hmotných či nehmotných), a tak představují základní hodnoty společnosti.⁵

Základní hodnoty, které vystihují společnost, jsou důležité, v dalších osudových chvílích, kdy se na ně společnost obrací. Nemusí být ukotveny v právním řádu, a přesto se k nim všeobecně přihlíží, což může vést k problému ústavy sepsané a vykonávané v praxi. V rámci tohoto problému se objevuje právo na odpor. To proto, aby lid měl právo na vyjádření, jsou-li jeho hodnoty ohrožovány, a tím pádem i ústava na těchto hodnotách vybudovaná a společnost, která se ztotožňuje s tímto ideálem. Ústavu nelze vytvořit nahodile bez kontaktu se společností, pro kterou je určena.⁶

¹ JANATA, M. *Paradoxy demokracie*, Praha 2017, s. 28, 29, 31.

² *Tamtéž*, s. 29.

³ KUŽÍLEK, O., ŽANTOVSKÝ, M. *Svoboda informací: svobodný přístup k informacím v právním řádu České republiky*. Praha 2002, s. 13.

⁴ JANATA, M. *Paradoxy demokracie*, Praha 2017, s. 132, 135, 136, 152.

⁵ MLSNA, P. *Ústava ČR - vznik, vývoj a perspektivy*, Praha 2011, s. 16, 18.

⁶ *Tamtéž*, s. 19-20.

Ústava České republiky (dále jen Ústava) byla přijata 16. 12. 1992 a vyhlášena jako ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Odkazuje na Ústavu z roku 1920, jež je jejím hlavním zdrojem. Další zdroje pro naši Ústavu byly ústavy Francie a USA. Naše Ústava projevuje touhy, aby republika byla svobodná a demokratická země a ty opírá o právo. Nezapomíná ovšem na historický a filozofický kontext, který nalézáme v preambuli.⁷

Nutno podotknout, že pro tuto práci je zvolen pojem svoboda slova, která je synonymem pro označení svoboda projevu. V rámci dokumentů bývá stále používán pojem svoboda projevu, ale v dnešní době se více slýchá a ve společnosti používá pojem svoboda slova, a proto je tento pojem, na místo svobody projevu, využíván i pro tuto práci.

Každý je způsobilý mít práva, ale zároveň i povinnosti.⁸ Všichni občané jsou si rovni, a to bez ohledu na to, jak získali občanství, i to zajišťují právní akty České republiky.⁹ Svoboda slova je zaručena samotnou Ústavou České republiky (dále jen Ústava). Konkrétně je toto právo součástí ústavního pořádku v rámci Listiny základních práv a svobod (dále jen Listina). Svoboda slova a právo na informace se nalézají v Listině, článek 17, hlava druhá, oddíl druhý a jedná se o politické svobody *status negativus*, do kterých by stát neměl zasahovat.¹⁰ Samotná práva z Listiny jsou pak pod ochranou soudní moci, tuto moc více upravuje Ústava v dalších bodech.¹¹ Svoboda slova chrání občana v kladném i záporném smyslu.¹²

Svoboda slova patří k jedné z nejstarších svobod a její počátky dohledáme se vznikem demokracie již v antice. V Listině se jedná o základní pilíř a spadá pod základní a politické svobody, je to občanské právo a společenská svoboda. Nechrání jen názor, ale i samotné sdělení, a proto bývá součástí i dalších práv. Díky svobodě slova máme právo na vymezení se proti státu a možnost ochraňovat svá lidská práva.¹³

Listina hovoří o třech bodech-: *důstojnost lidské bytosti v jejích neopakovaných projevech, svoboda, rovnost*. Tyto body vyvozujeme na základě historie a mají filozofický přesah. Ústava a Listina se vymezují k základním idejím a tyto povinnosti

⁷ MLSNA, P. *Ústava ČR - vznik, vývoj a perspektivy*, Praha 2011, s. 23-24, 27, 31, 33.

⁸ Jedná se o vykreslení ideálního případu, jsem si vědoma, že existují výjimky. MM.

⁹ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2011, s. 28.

¹⁰ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha 2002, s. 19.

¹¹ Ústava České republiky, čl. 3 a 4.

¹² BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha 2002, s. 21.

¹³ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2011, s. 93, 96, 98.

rozvíjí a upravují další dokumenty. Cílem Ústavy je dosáhnout toho, aby nedocházelo k rozporu mezi právními akty.¹⁴

Mimo to je odrazem, jak je na tom společnost a její vývoj, protože působí na člověka a jeho život v dané společnosti. Nezaručuje všechna práva - právo je minimum morálky. Většinou zaručují ty, které bývají napadány státem, a z historie vidíme jasné příklady. Snaží se předejít chybám, ke kterým došlo v historii.¹⁵ Ovšem to, že jsou právně zakotveny, nemusí nutně znamenat, že je tak dodržováno i v praxi.

Základní práva a svobody jsou požadavky občanů vůči státu a jsou i hodnotami, které definují daný stát. Tato práva jsou hodnoty, dle kterých je rozhodováno, ochraňují a zároveň omezují.¹⁶

Existují dva druhy svobod. První jsou takové, které nevyžadují žádné zásahy od státu (tedy žádné písemné zaručení, omezení atd.) a pak svobody, které toto vyžadují. A do této kategorie patří svoboda slova. Listina nezaručuje jen svobody, ale i práva. Právo je bráno jakožto svoboda, ze které se až po jejím zaručení stává právo. Svoboda na rozdíl od práv nemusí být zakotvena, proto je tedy povoleno vše, co není zakázáno, jak bývá argumentováno. Pro nás z toho vyplývají práva a svobody ale i oprávnění nést důsledky.¹⁷ Nesmíme zapomínat, že lidská práva a svobody jsou nezbytné jak pro stát, tak i pro samotnou občanskou společnost.¹⁸ Listina ovšem nemluví o postizích, tedy právních následcích pro daného jedince.¹⁹

Pro Taylora je demokracie politika rovnoprávného uznání a člověk se podílí na důstojnosti občanské, která je nezaměnitelnou s důstojností lidí. Lidé jsou vybaveni morálním pocíťováním, což je intuitivní záležitost, která nám říká, co je správné a co špatné. Morálka je naším vnitřním hlasem.²⁰

¹⁴ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2011, s. 37, 63.

¹⁵ *Tamtéž*, s. 61.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 60.

¹⁷ *Tamtéž*, s. 63.

¹⁸ MLSNA, P. *Ústava ČR - vznik, vývoj a perspektivy*, Praha 2011, s. 34.

¹⁹ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2011, s. 37-38.

²⁰ TAYLOR, C., GUTMANN A., APPIAH, A., HABERMAS, J., ROCKFELLER, S. C., WALZER, M., WOLF, S. R., BARAN, P. *Zkoumání politiky uznání: multikulturalismus*. Praha 2004, s. 46, 47.

Práva a svobody můžeme pak brát ty, které nemají žádné omezení, které mají omezení za určitých podmínek (svoboda slova) a nakonec ty, které mají omezení vytvářena na základě rozhodnutí zákonodárců.²¹

Svoboda slova patří mezi základní svobody, co je však nutno považovat za základní svobody? Toto bývá vymezeno na základě historie- ze zkušeností z předešlých listin a historického vývoje. Náš právní systém se opírá o americkou Deklaraci nezávislosti, Francouzské Prohlášení, Prosincovou ústavu, a především Ústavní listinu z roku 1920.²²

Svoboda slova je důkazem toho, že se jedná o demokratickou společnost, protože tuto svobodu můžeme považovat za hlavního nositele demokracie a umožňuje osobnostní rozvíjení jedince.²³

Listina základních práv a svobod definuje právo na svobodu slova takto: „*Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.*“²⁴ Listina ovšem není součástí Ústavy, ale je součástí ústavního pořádku v České republice, a to může vést k problému Ústavy a Listiny- který dokument je nadřazenější. Listina upravuje vztah mezi osobou a státem, o osobě se vyjadřuje jakožto o jednotlivci v mnoha aspektech²⁵, a to činí Listinu více zaměřenou na člověka oproti Ústavě.

Tato základní demokratická svoboda není konkrétně specifikovaná. V článku 17 odstavci 1 je však zaručeno toto stanovisko společně s právem na informace. Přesněji konkretizovanou svobodu slova v Listině nenalzáme. Co se ovšem objevuje v zaručení práv a svobod, je omezení. V Listině máme více popsané omezení než definovanou základní demokratickou svobodu. I když Listina se snaží omezení vztáhnout na situace, kdy jde o zaručení práv a svobod druhých, bezpečnost státu, ochranu veřejného zdraví a- to nejzajímavější- mravnosti.

²¹ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2011, s. 76.

²² *Tamtéž*, s. 37-38.

²³ CHALOUPKOVÁ, H. *Mediální právo: komentář*. Praha 2019, s. 334.

²⁴ Listina základních práv a svobod, čl. 17 (2).

²⁵ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2011, s. 37.

Co je to mravnost podle Listiny? Nevíme. Mravnost znamená morální, je spjata s vnitřní, duchovní a psychickou stránkou člověka.²⁶ Proč je důležité ochraňovat mravnost na úkor svobody slova? O jakou mravnost se vlastně jedná? To zapojuje subjektivní pohled každého jedince, co může být mravné pro jednoho, není mravné pro druhého. Tato vyjádření dávají příležitost si vyložit odstavec podle svého názoru, a to může být nebezpečné: mohlo by dojít ke zneužití práva.

Jaké jsou limity svobody slova, podle Listiny? Svobodu slova, právo vyhledávat a šířit informace je možné omezit, a to právě, když se dbá o ochranu lidské bytosti či státu.²⁷ Musíme počítat s tím, že Listina zakotvuje i právo v dalších právech a v důstojnosti. Právě bod o lidské důstojnosti ochraňuje člověka jakožto lidskou bytost.²⁸

Svoboda slova nepatří mezi ustanovení, která nejde zrušit za žádných okolností.²⁹ Lze toto považovat za cenzuru? Na otázku cenzury můžeme také najít odpověď v Listině základních práv a svobod. „*Cenzura je nepřípustná.*“³⁰ Přesto zde není žádné vysvětlení, které by více rozšiřovalo tento problém- co je cenzura? Cenzura nemá jasnou a zřetelnou definici a ani zákon, který by ji konkretizoval. Můžeme za cenzuru považovat nevyslechnutí názoru druhého? Kde jsou hranice? Cenzura je to, co je zkoumané úřady a co má to být zveřejněno. Musíme ovšem odlišit osobní cenzuru.³¹ Osobní cenzura je například to, kdy sami škrtneme svůj vlastní text a nepodílí se na této aktivitě, žádná jiná strana, která by to činila proti naší vlastní vůli.

Cenzura od státu může být uvalena před zveřejněním i po zveřejnění daného projevu. Na druhou stranu cenzuru můžeme chápat i jako právo, protože může chránit práva druhé osoby. A to je právě problém v rámci naší Ústavy, cenzuru zakazuje, ale počítá s tím, že může být využita jako omezení pro zachování lidských práv dalších občanů!³²

Slovo cenzura je v naší zemi spjaté především s obdobím 1948-1989. Cenzura se ale samozřejmě objevovala i dříve a byla praktikována již za první Československé

²⁶ KROUPOVÁ, L. a kol., *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Academia 2007, s. 188.

²⁷ JELÍNKOVÁ, J., TUHÁČEK, M. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Praktický komentář*. Praha 2017, s. 160.

²⁸ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2011, s. 64, 86.

²⁹ *Tamtéž*, s. 70.

³⁰ Listina základních práv a svobod, čl. 17 odst. 3.

³¹ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha 2002, s. 21-22.

³² *Tamtéž*, s. 22-23, 25.

republiky, a i dříve za Rakouska- Uherska. Cenzura se většinou vyskytuje v každé politické etapě.

Za jakých okolností tedy lze omezit práva? Protože toto právo není neomezené, počítá se s tím, že za okolností zachování svobody a zájmů druhých, může být omezeno.³³ Tedy ochrana práv a svobod jiných subjektů je oprávněný důvod, proč někomu bránit v základních právech a svobodách a přesně takto to lze využít, a ne zneužít jinak. Omezování základního práva je tedy možné, aby nějaké další bylo zachováno. V naší společnosti ovšem bývá povinnost brána již jako samotné omezení.³⁴

Konkrétní vyjádření definice svobody slova zákony neobsahují, vztahují se především k otázce omezení. Tato svoboda také patří mezi ta, která lze omezit (jak již bylo řečeno) a za jakých okolností?³⁵ Svobodu slova lze omezit zákonem, pokud chrání práva a svobody druhých či státu, tedy pokud je to potřeba, ale musí splňovat dané podmínky. Omezením se ochraňuje „*lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst, chrání jméno, soukromý a rodinný život a údaje o osobě.*“³⁶

Zde se ukazují chyby demokracie jako způsobu vlády. Není možné všem lidem dovolit naprosto vše. Neboť to je to, čeho se společnost obává. Naprosté svobody. Člověk jakožto svobodný člověk bez ohledu na ostatní a bez mravního řádu, patří pro stát k nejvíce nebezpečným stvořením pro stát.

O svobodu přichází člověk tak, že k ní a k politice ve své zemi (a nejen v té) projevuje lhostejnost. Svobodu je ale potřeba hýčkat. Právo a svoboda je neustálý proces, který se musí získávat, aby byl udržitelný.³⁷

Demokratické právo na svobodu slova podléhá i dalším paktům a úmluvám, ke kterým se Česká republika zavázala. Pro tuto práci jsou zásadní čtyři právní akty, ze kterých vychází Listina a ve kterých se pojednává o svobodě slova: Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Úmluva o právech dítěte. Liší se jejich znění svobody slova

³³ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha 2002, s. 28.

³⁴ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*, Brno 2011, s. 67, 71, 73.

³⁵ *Tamtéž*, s. 97.

³⁶ CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P., URBÁNEK, J. *Mediální právo: komentář*. Praha 2019, s. 334.

³⁷ JANATA, M. *Paradoxy demokracie*, Praha 2017, s. 117, 131.

a dodávají kritéria navíc? Mezinárodní smlouvy se liší ve formulování zásady svobody slova. Důležité je, aby tyto smlouvy nebyly v rozporu s ústavními zákony dané země.³⁸ Takto by mělo být konáno v ideálním případě.

2.1.1 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Tento pakt byl přijat 7. října roku 1968 za Československé socialistické republiky. Se vznikem České republiky 1. 1. 1993 se stal platný i pro samostatnou Českou republiku. Jeho správou a dodržováním se zabývá Výbor pro lidská práva.³⁹

Rozpor jeho přijetí a následovné dodržování v oné zemi je zřejmý. Sice byl přijat, ale otázka jeho dodržování s ohledem na dobu (a přísnou cenzuru) nám dává najevo, že svoboda slova podle tohoto paktu nemohla být dodržována v době Československé socialistické republiky.

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech hovoří o svobodě slova. Oproti Listině je do svobody slova zahrnuto navíc i právo na informace. Je zde i více popsáno a definováno šíření, přijímání a vyhledávání informací.⁴⁰

Zajímavostí je, že i v tomto dokumentu máme dané odpovědnosti ale i povinnosti! Předem jsou vymezeny podmínky, za kterých lze omezit svobodu slova a je to stejně označené za omezení jako v Listině. De facto jsou omezení v Listině a Paktu stejná. S tím rozdílem, že Pakt definuje omezení, jde-li o pověst druhých, hovoří o ochraně veřejného pořádku a místo mravnosti přichází s pojmem morálka.⁴¹

Morálka může být definována jako forma společenského vědomí, týká se názorů na lidské chování, souhrn zásad a norem.⁴² Co je morální, to je mravní. A naopak. Tyto slova jsou tedy synonymy. Omezení v Paktu se tedy oproti Listině neliší.

To, co je ale zajímavostí je, že v článku 19 (1) se hovoří o tom, že každý může zastávat svůj názor bez překážky.⁴³ Jak je tedy možné zastávat svůj názor bez překážky vzhledem

³⁸ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha 2002, s. 20, 25, 26.

³⁹ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech*. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/dokumenty/zpravy-plneni-mezin-umluv/mezinarodni-pakt-o-obcanskych-a-politickych-pravech-19851/> /cit. 3.11.2018/.

⁴⁰ Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, čl. 19 odst. 2.

⁴¹ Listina základních práv a svobod, čl. 19 odst. 3.

⁴² KROUPOVÁ, L. a kol., *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Academia 2007, s. 186.

⁴³ Listina základních práv a svobod, čl. 19 odst. 1.

k tomu, že máme předem daná omezení? Jestliže můžeme zastávat svůj názor bez překážky, proč máme omezení zákonem, která ho pak popírá?

2.1.2 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Mezi další dokumenty, kterými je Česká republika vázaná, patří Úmluva o ochraně lidských práv a svobod. K zavázání se naše země jako Česká a Slovenská Federativní republika přislíbila v roce 1991. Úmluva je pod štítem Rady Evropy.⁴⁴

Článek 10, který se vyjadřuje k otázce svobody slova, je v této úmluvě velmi zajímavý. O právu na informace se také zmiňuje jakožto o důležité součásti svobody slova. Listina a Pakt pojednávají o svobodě slova bez ohledu na hranice státu, ale Úmluva se zmiňuje o svobodě bez zasahování státních orgánů a až poté bez ohledu na hranice. Přesto si ale následně odporuje. Hned další věta dodává, že stát může vyžadovat udělování povolení rozhlasu či filmovým společností. A snad ještě větším paradoxem je to, že svoboda slova nepodléhá jen podmínkám, omezením, ale dokonce sankcím, které stanoví zákon!

Velmi zarážející jsou i stanoviska, za kterých může dojít k omezení svobody slova. Ta, která se liší od Listiny, jsou územní celistvost, veřejná bezpečnost, ochrana pořádku a předcházení zločinnosti, zachování autority a nestrannosti soudní moci.⁴⁵

Tato úmluva je nejvíce specifická ve vymezení, kdy je nezbytné omezovat svobodu slova. Zároveň je nejpřísnější a některé případy působí velmi autoritářsky. Stejně jako zbylé dokumenty i tento tedy hovoří o omezení svobody slova.

2.1.3 Úmluva o právech dítěte

Právo na svobodu slova zahrnuje i Úmluva o právech dítěte. Tento právní akt byl přijat OSN roku 1989 a o dva roky později i Českou republikou- tehdy ČSFR.⁴⁶

⁴⁴ IURIDICTUM. *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. Dostupné z: https://iuridictum.pecina.cz/w/%C3%9Amluva_o_ochran%C4%9B_lidsk%C3%BDch_pr%C3%A1v_a_z%C3%A1kladn%C3%ADch_svobod/cit.3.11.2018/.

⁴⁵ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, čl. 10.

⁴⁶ UNICEF. *Úmluva o právech dítěte*. Dostupné z: <https://www.unicef.cz/aktualne/82292-umluva-o-pravech-ditete/cit.3.11.2018/>.

Článek 13 zaručuje svobodu slova právě i dětem a zahrnuje rovněž i právo na informace. Podléhá také určitým omezením a ta jsou naprosto identická s omezeními uváděnými v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech.⁴⁷

Tato úmluva je pro demokratický stát 21. století velmi důležitá. Je ukázkou vyspělého státu, který bere ohled i na dítě, díky tomu má dítě správné vedení do budoucnosti a lépe chápe demokratické principy, ve kterých je vychováváno.

2.1.4 Všeobecná deklarace lidských práv

Všeobecná deklarace lidských práv byla přijata Valným shromážděním OSN roku 1948. Jedná se o univerzální, a hlavně mezinárodní dokument věnovaný lidským právům a svobodám.⁴⁸ Mezi právní prameny České republiky nepatří, ale naše právo s touto deklarací počítá a přihlíží k jejím zásadám.^{49 50}

Deklarace jakožto jeden z prvních právních dokumentů dnešní doby také hovoří o svobodě slova. Je bez omezení- alespoň v článku 19, o omezeních se mluví až v článku 29 a jsou všeobecná. Omezení mají být stanovena zákonem a mají vznikat kvůli ochraně práv druhých, nebo pokud je třeba vyhovět spravedlivým požadavkům morálky, veřejného pořádku a obecného blaha.⁵¹ Zajímavý je zde pojem obecného blaha. Ve zbylých právních dokumentech se toto označení nenachází, pouze zde.

Další, co opomíjí Deklarace je slovo cenzura. S tou ostatně přichází pouze Listina, která ji sice nevysvětluje, ale naprosto odmítá. Proč v Listině stojí cenzura více zdůrazněna oproti ostatním pramenům?

Ke svobodě slova je zahrnuto i právo na svobodu přesvědčení. Dále také svoboda slova zahrnuje právo vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky- stejně jako v Listině- bez ohledu na hranice.⁵²

⁴⁷ Úmluva o právech dítěte, čl. 13.

⁴⁸ ČESKÁ TELEVIZE. VS OSN přijalo Všeobecnou deklaraci lidských práv. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1430664-vs-osn-prijalo-vseobecnou-deklaraci-lidskych-prav/cit.3.11.2018/>.

⁴⁹ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Brno 2011, s. 46.

⁵⁰ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha 2002, s. 27.

⁵¹ Všeobecná deklarace lidských práv, čl. 29.

⁵² *Tamtéž*, čl. 19.

Na základě těchto čtyř dokumentů vidíme, že se jimi Listina inspirovala a vychází z jejich základních myšlenek pojednávajících o svobodě slova, které pak byly uceleny v Listině celostně a dávají nám tak v dnešní době základní principy práva a povinností.

2.2 Právo na informace

Se svobodou slova souvisí i právo na informace, i toto právo je zaručeno Listinou. Právo na informace je druhá strana svobody projevu. S existencí svobody slova, vzniká i právo na informace.⁵³ Svoboda slova je na tomto světě zakotvena v ústavách již od 18. století, ale přístup k informacím je novodobějšího charakteru, jeho zakotvení v právním dokumentu přichází až ve 20. století.⁵⁴ V našem právním pořádku existuje právo na informace jako zákon⁵⁵ i tiskový zákon, který se vztahuje na periodika vydávané na území České republiky, a další zákony.⁵⁶

Samotná Listina (která je součástí ústavního pořádku České republiky⁵⁷) dokonce uvádí právo na informace na stejném řádku jako svobodu slova. Ostatní dokumenty (Deklarace, Pakt a Úmluvy) se k otázce práva na informace také vyjadřují.

Zajímavostí je, že v poslední informaci článku 17 Listiny je zahrnuta i povinnost státních orgánů informovat občany. Povinnosti tedy nemají jen lidé-občané, ale také stát samotný. Toto právo je oboustranné, netýká se jen získávání, ale i vyhledávání- tím postihuje obě strany.⁵⁸

Informace o osobě a všeho kolem ní se umožňuje jen podle právních předpisů, které upravují ochranu osoby. Tyto informace se mohou poskytnout, pokud to není v nesouladu s občanským zákoníkem. Chráněno bývá: „*život a důstojnost člověka, jeho zdraví a právo žít v příznivém životním prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a jeho projevy osobní povahy.*“⁵⁹

⁵³ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Brno 2011, s. 93-94.

⁵⁴ KUŽÍLEK, O., ŽANTOVSKÝ, M. *Svoboda informací: svobodný přístup k informacím v právním řádu České republiky*. Praha 2002, s. 14.

⁵⁵ FILIP, J. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Brno 2011, s. 97.

⁵⁶ CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P., URBÁNEK, J. *Mediální právo: komentář*. Praha 2019, s. 5.

⁵⁷ *Tamtéž*, s. 333.

⁵⁸ BARTOŇ, M. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha 2002, s. 20.

⁵⁹ JELÍNKOVÁ, J., TUHÁČEK, M. *Zákon o svobodném přístupu k informacím. Praktický komentář*. Praha 2017, s. 89-90, 91.

Ukázali jsme si, že svoboda slova či také projevu je sice základním lidským právem, ale podléhá určitým omezením. Otázkou tedy zůstává, máme neomezenou svobodu slova? Nemáme, podléháme jistým omezením. Přes všechny snahy zachovat neomezenou svobodu slova se ukazuje, že Česká republika má svobodu slova omezenou.

Můžeme se tedy nazývat demokratickým státem? Demokracie se zakládá na svobodných občanech. My však víme, že svobodný občan v naší zemi má svou svobodu, co se svobody slova týče, omezenou. To ho zbavuje plné svobody, a přesto se nazýváme demokratickým státem.

Může či nemůže mít demokracie omezenou svobodu? Jak byla pojata svoboda při vzniku demokracie (jestli byla již tehdy omezena) ukáže následující kapitola.

3 Počátky svobody slova

Za místo vzniku demokracie považujeme Athény v období 2. poloviny 5. století před naším letopočtem. Představa, že by staří Řekové měli politickou teorii, ze které by vycházeli, je mylná, athénská demokracie vznikala za pochodu. Demokracie v Athénách nebyla výsledkem politické ideje, ale byl to výkvět historického vývoje v Athénách způsobený především krizí aristokratického života.⁶⁰ Na počátku byly zákony součástí náboženství a byly považovány za posvátné, neuposlechnout je znamenalo naprostou bezbožnost.⁶¹

Když došlo ke zhoršení sociálního postavení širokých vrstev obyvatelstva, způsobilo to nepokoje. Solón, výrazná osobnost Athén, usiloval, aby se vše dalo zpátky do pořádku- místo panující *dysnomie* či *anomie* usiloval o návrat zpět k *eunomii*. Solónovo dílo sice neobsahuje žádné z pozdějších zásad demokracie, přesto měl na budoucí vznik demokracie velký vliv. Solón totiž udělal první kroky k tomu, aby zapojil do politického života i pouhé rolníky. Demokracie, podle Aristotela, byl vývojový proces, který zapustil kořeny právě v době Solónova.⁶² Avšak Solón nebyl novodobým zákonodárcem v pravém slova smyslu, zákony nevymýšlel, pouze sepisoval.⁶³

Dříve před Solónem byl významným reformátorem Drakon, který přišel poprvé se zákoníkem. Velmi znám a využit pak Solónem je jeho zákon o vraždě. Avšak tento zákoník byl považován za poněkud krutý, Solónův zákoník, naproti tomu, byl jiného charakteru, jeho zákony byly totiž stejné jak pro mocné, tak pro slabé. Tím přišel s něčím velmi důležitým pro athénskou demokracii- soudně mohl být stíhán každý občan.⁶⁴

Sám Aristoteles píše, že to byl Solón, kdo zavedl ústavu. Vycházel ze zmiňovaného Drakonta a rozdělil občany podle majetku do čtyř tříd. Úředníci byli určováni losem z navržených fýl.⁶⁵ Demokratická ustanovení v Solónově ústavě byla různá. Mezi základní patřilo například to, že člověk nesmí ručit za půjčky svým vlastním

⁶⁰ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 55-64.

⁶¹ FUSTEL DE COULANGES, N. D. *Antická obec*. Praha 1998, s. 188, 191.

⁶² BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 55-64.

⁶³ FUSTEL DE COULANGES, N. D. *Antická obec*. Praha 1998, s. 189.

⁶⁴ *Tamtéž*, s. 311-312, 314.

⁶⁵ ARISTOTELÉS. *Athénská ústava*. Praha 2004, s. 27.

tělem, zároveň zaručovala požadovat zadostiučinění pro ty, jimiž se stala křivda. A velmi zásadní a důležité bylo právě právo odvolat se k soudu!⁶⁶

Obec předtím sužovaly dluhy a Solón zcela změnil rozměr člověka tím, že ho postavil mimo možnost zástavy, nemohl se tak už stát otrokem. Athéňané hovořili o *seisachtheia*, znamenající setřást své břemeno. Člověk jakožto lidská bytost má svoji autonomii a nedotknutelnost. A totéž platilo o obci, která začala lpět na své autonomii: formulovala svůj kult, své právo, svoji vládu, a především politickou a náboženskou nezávislost.⁶⁷

Před pojmem demokracie existoval pojem *isonomie*. Toto slovo se skládá z *ison* (stejný, rovný) a *nomos*. Znamená to tedy rovný podíl na nomu, politickou rovnoprávnost. *Isonomie* vystupovala proti aristokracii.⁶⁸

To však uklidnilo nepokoje jen na kratší dobu a poté bylo zapotřebí další reformy, se kterou přichází Kleisthenes. Rozdělil lid do deseti fýl a vytvořil radu pěti set. Za něho se stala ústava demokratičtější a byl uzákoněn i zákon o ostrakismu. Ten byl vydán z nedůvěry k těm, jenž měli mocné postavení.⁶⁹

Kleisthenes přišel s novým systémem, který se podobal bývalým kmenům a *gentes*. Athéňané se stali svobodní a přestalo existovat rozdělení obyvatel podle původu a nastalo dělení podle bydliště- lidé si byli rovni.⁷⁰ Kleisthenova reforma fýl převedla ideu v *isonomii* do praktické politiky. S tímto pojmem *isonomie* jde ruku v ruce *iségoria* (rovné právo na veřejný projev), *isokratia* (rovnost moci) a *isopséfios* (mající rovné hlasovací právo). *Iségorií* se budeme ještě více zabývat, neboť se stala základním kamenem demokracie v Athénách a celá polis jí byla velmi známá.

Slovo demokracie jako takové se objevuje v Athénách až právě ve 2. polovině 5. století. Demokracie je státní zřízení, kde politickou moc má celý *démos* (lid). Jedná se tedy o změnu, protože dříve touto mocí disponovala pouze aristokracie a bohaté obyvatelstvo. Demokracie stála také u zrodu ústavněpolitického myšlení a zasloužila se o vznik pojmu *politeia* (ústava), kterou široce zaznamenal Aristoteles.⁷¹

⁶⁶ ARISTOTELÉS. *Athénská ústava*. Praha 2004, s. 29.

⁶⁷ FUSTEL DE COULANGES, N. D. *Antická obec*. Praha 1998, s. 207, 270-271.

⁶⁸ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 65-72.

⁶⁹ ARISTOTELÉS. *Athénská ústava*. Praha 2004, s. 40-41.

⁷⁰ FUSTEL DE COULANGES, N. D. *Antická obec*. Praha 1998, s. 285.

⁷¹ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 65-72.

Ideální představou athénské demokracie bylo, že každý má stejná politická práva a s nimi i využití svých možností. To vše bylo založeno na politické horlivosti občanů (*polypragmosyné*). Kdo se neangažoval, projevoval tím politickou lhostejnost (*apragmón*). Byl tím špatným demokratem a nepřítelem samotné demokracie.

K samotným základním rysům athénské demokracie patřila politická angažovanost. Rozlišovalo se mezi činným a nečinným občanem, a právě činnost patřila mezi demokratické ctnosti a horlivá ctižádost (*filotimia*) se od občanů přímo očekávala. Horlivá ctižádost se projevovala tak, že se občan zasloužil o blaho obce mnohem více, než musel. Mohl být odměněn věncem či čestným dekretem.

Kde se vzala tato dobrovolná angažovanost? Pro athénský lid měla demokracie smysl, pokud jim zajišťovala ochranu a rozvoj, to byl smysl demokratického ideálu. Doposud neexistovala láska ke státu či vlasti, zaměřená pozitivně na jedince hrály důležitou roli.⁷² Veškeré individuální zájmy občana byly spjaty se zájmy státu, člověk nemohl být lhostejný a lehkomyšlný k otázce politiky ve své polis.⁷³ V postavení k dějinám obce a chápání sebe sama bylo vše spjaté s politickým zřízením, samotné dějiny byly upravovány tak, aby vyhovovaly demokracii. Pravý demokrat představoval ctnostidobry, užitečný a řádný muž- *agathos, chréastos, kosmios*.⁷⁴

Nedílnou součástí politického života v Athénách se stala *ekklésia* (lidové shromáždění). Představovala celkové politické uspořádání obce a byla nositelem svrchované moci, lid jako takový byl nositelem moci rozhodovací, veškerá moc se tedy nacházela v rukách lidu. Tímto principem v Athénách panovala přímá demokracie, na moci se podílel lid a v politickém životě vládla rovnost občanů (ovšem nikoliv v sociální sféře).⁷⁵

Hlasování se stalo prostředkem vládnutí, a dokonce bylo nadřazeno úředníkům i zákonům. Politika předešla náboženství a vláda se stala lidskou věcí. Hlasování a losování se stalo prostředkem athénské demokracie.⁷⁶

⁷² BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 403–406.

⁷³ FUSTEL DE COULANGES, N. D. *Antická obec*. Praha 1998, s. 330.

⁷⁴ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 447.

⁷⁵ *Tamtéž*, s. 191–194, 410.

⁷⁶ FUSTEL DE COULANGES, N. D. *Antická obec*. Praha 1998, s. 316–317.

Přístup na lidové shromáždění měl každý zletilý (tedy osmnáctiletý) athénský muž, který byl zapsán do seznamu politicky plnoprávných občanů. Toho docílil tak, že prokázal athénský původ svých rodičů.

Na lidovém shromáždění byli zastoupeni všichni- od aristokratů až po širokou lidovou vrstvu. Přesto však byla nakonec více zastoupena široká lidová vrstva, a to byl důvod kritiky od nepřiznivců athénské demokracie.⁷⁷

Společné právo účasti v lidovém shromáždění, ale celkově i ve všech institucích, patřilo k hodnotám athénské demokracie.⁷⁸ Vystoupit na lidovém shromáždění mohl kdokoli, avšak ne každý se odvážil, pouze dobří řečníci.

Jak vypadal takový dobrý řečník a jaké měl vlastnosti? Dobrý řečník „*nalézal správná slova ve správný okamžik*“. Měl představovat návrhy, které působily *věcně* a *rozumně*. S ohledem na lid měl odhadnout, jak je naladěný a jakou má představu o daném problému, který bude on-řečník přednášet. Jeho dobrou predispozicí měl být silný hlas a správný přednes.⁷⁹ Řečníci a diskuze byly pro občany Athén velmi nutné a důležité, protože některé otázky nebyly jasné a díky diskuzi se mohly ukázat veškeré klady a zápory.⁸⁰

Řečnění na lidovém shromáždění pak podléhalo dalším pravidlům. Pokud by třeba došlo k nekázni či narušení pořádku, předsedající měl právo volat k odpovědnosti původce tohoto nepokoje a mohl jej i vykázat ze shromáždění. Toto opatření se netýkalo pouze řečníka, ale všech přítomných.

Mezi další pravidla pro řečníky patřilo i to, že se nesmělo nadávat nebo někoho urážet. Promluvit k jedné otázce se smělo jen jednou a přesně se vyjádřit k projednávané záležitosti. Tím nesměl zneužívat svobody projevu k probírání odlehlých problémů!⁸¹

Řečnit mohl každý muž bez rozdílu majetku či povolání, musel ale prokázat svá politická práva a svoji beztrestnost vůči polis, měl být počestný, právoplatně ženatý a musel mít splněné vojenské povinnosti, a i povinnosti vůči rodičům.⁸²

⁷⁷ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 191-194.

⁷⁸ *Tamtéž*, s. 72-78.

⁷⁹ *Tamtéž*, s. 206.

⁸⁰ FUSTEL DE COULANGES, N. D. *Antická obec*. Praha 1998, s. 328.

⁸¹ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 202-203.

⁸² FUSTEL DE COULANGES, N. D. *Antická obec*. Praha 1998, s. 327.

Sám Sokrates se při svém soudu opíral o řadu zákonů, které měli přispět k pronesení jeho řeči. Opakovaně vyzýval lid, aby *nehlučil*, tím při svém projevu požadoval ochranu před přerušením. Při výslechu Miléta spoléhal na zákon, který zaručoval možnost vést výslech té strany, která ho žalovala. Sám se tím vším zavazoval dodržovat zákon jakožto správný řečník.⁸³

Tato vyobrazení politického dění na lidovém shromáždění v nás vzbuzují jisté touhy porovnat staré Athény se situací v našem Parlamentu České republiky. Veškeré tyto zásady v dnešní době nejsou považovány za ctnosti: politici se jimi na našem „lidovém shromáždění“. Přesto se jedná o jedny z nejsnadnějších záležitostí lidské mluvy: nemluvit sprostě a nikoho neurážet. Na těchto ctnostech byla vybudována demokracie v Athénách!

Mimo to podstatu demokracie vystihuje v Athénách slovo rovnost. Rovnost měla několik rovin: politickou, v rámci svobody slova, občanskou a další. V Athénách se snažili uvést svět do pořádku, který byl kvůli vládě aristokratů a tyranů, kteří se neustále střídali, ve zmatku. Řešením bylo zapojit do politiky širší vrstvu obyvatel. Tak tedy vznikla přímá athénská demokracie.

Klíčové bylo vymezit demokratické zřízení. Na počátku se označovalo jako *isonomie*, jak už bylo zmíněno. Vláda lidu se jinak označovala jako „množství“. Přesto nám tu chybí myšlenka, která by legitimovala vládu tohoto „množství“. Hérodotos zmiňoval, že legitimita je založena přímo v onom pojmu „množství“, v něm se nachází vše.

Základem je i rovnost občanů, která je dvojitá. Buď ji můžeme chápat jako rovné rozdělení tedy *isonomii*, a které nám přináší nové uspořádání jako celek. Nebo jako rovnost tedy *isotés*. Ta se vztahuje k „množství“, které vládne a podíl na ní mají bohatí i chudí a neexistuje žádný rozdíl podle vzdělání či postavení ve společnosti.

Rovnost (na které se podílí všichni Athéňané) byla pro Athéňany základní myšlenkou demokracie. Sice neexistovala žádná teoretická diskuze, která by zaznamenala přesné formulování demokracie, přesto bylo jasno v základních myšlenkách, které formulovaly tuto společnost. Vznik *isonomie* byl spjat i s vojenskými výkony. Tam si byli vojáci také

⁸³ JINEK, J. Sokrates a athénské zákony, In: *Platónova Obrana Sokrata*. Praha 2016, s. 163-164.

rovni, vykonávali stejnou činnost (veslování na válečné lodi). Politická práva se také z toho-to důvodu vázala pouze na muže- tedy na ty, jenž byli způsobilí k branné službě.⁸⁴

Základní myšlenka demokracie, politická rovnost všech občanů, se vztahovala na bohaté i chudé. Ale nesmíme zapomínat, že nebrala v potaz jiné členy společnosti: ženy a otroky. Problém bohatých a chudých byl později velmi vytýkán athénské demokracii, jak už jsme zmínili. Chudí se sice mohli podílet na politické scéně Athén, ale realita byla jiná. Rolníci nedisponovali dostatečným časem a penězi, aby se mohli vydat na lidové shromáždění a věnovat mu celý den. Později byl tento problém vyřešený systémem diet (vyplácení peněz). Tím se měly odstranit ekonomické překážky pro chudší občany.⁸⁵ Za účast na sněmu pobírali občané mzdu, a to je mělo více namotivovat pro aktivní politický život.⁸⁶

Nedílnou součástí demokracie v athénské polis se stalo i *nomos* či *nomoi*. To, že obyvatelé mohou sami vytvářet podmínky pro svůj život, tedy podílet se na tvorbě zákonů, byl velmi důležitý formulující princip tohoto zřízení. Lidové shromáždění bylo svrchovaný nositel politické vůle, kde rozhodovala většina hlasů.

V rámci athénské zákonodárství je potřeba odlišit dva pojmy: *nomos* a *pséfisma*. Jakožto normativní ustanovení bereme v potaz právě *nomos*. *Pséfisma* jsou ustanovení zakotvená v konkrétní situaci. *Nomos* je zákon psaný, tedy ten, jenž je obsažen ve sbírce zákonů a je nadřazen *pséfismos*. Z pohledu platnosti tedy můžeme *nomos* vztahovat na všechny, kdežto *pséfismos* platí jen pro jednotlivce a odtud pochází síla ostrakismu (probíhá tajným hlasováním).

Normativní zákony měly vyšší hodnotu. Oddělený byl postup při tvorbě zákonů a při rozhodování o záležitostech podmíněných konkrétní situací. K zaznamenávání právních ustanovení a souhrnu všech dosavadních do jednoho velkého souboru došlo po nepokojích, která na čas odsunula demokracii a byly upraveny Solónovy a Drakontovy zákony.

Pro tento úkol existovala komise zapisovatelů zákona, která se zabývala písemnou podobou zákonů. Ty zákony, které byly uznány za platné, se zveřejňovaly na stěně

⁸⁴ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 346-349, 477.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 478-480.

⁸⁶ ARISTOTELÉS. *Athénská ústava*. Praha 2004, s. 56.

úřadovny Archónta Basilej, který nesl odpovědnost za náboženské záležitosti. Athéňané neměli v úmyslu provést v žádném smyslu právní reformu, šlo jim především o uspořádání starých zákonů. Přesto právě shrnutí a uspořádání bylo pro obyvatele nové, tím bylo prohloubeno povědomí o normativním charakteru lidového ustanovení.

Nově se oblast práva zaobírala i veřejnou správou. V zákonech, ze kterých se vycházelo, tomu doposud takto nebylo. Celkově ovšem zákony nikdy nebyly chápány jako ústava, takto to nikdo nepovažoval.

Se vznikem nového zákonodárného postupu, pro přijímání nových či úpravu existujících zákonů, se iniciativy ujímal sám občan. Na lidovém shromáždění byli přímo dotazováni. Později, aby se zátěž pro lidové shromáždění snížila, vznikla komise nomothetů a jejich cílem bylo změnit zákon, který vybral lid a ten do něj vybral i členy. Po upravení ho opět musel odhlasovat lid. Tady tedy vidíme, že vše začínalo, a i končilo u vlády lidu.

Nomothésie byla nástrojem k ochraně demokracie, měla tak být zabezpečena politika a společenské uspořádání. To formulovalo základ života v obci. Upevnit to, co je dáno, zabránit politicky nebezpečným osobám či emočně ovládanému davu, aby nedošlo k pochroumání demokracie.

Komise nomothetů byla považována za součást lidu. Mezi ní a lidovým shromážděním se nedělalo rozdílu.⁸⁷ Přenesením některých činností na komisi z lidového shromáždění, tedy z lidu, můžeme v podstatě sledovat vznik naší pozdější zastupitelské demokracie, pokud je možno to takto brát. Určitá pravomoc je dána vybraným zástupcům a jejich moc vzniká z moci lidu a opírá se o ni.

Zabýváme-li se vznikem demokracie v Athénách, nesmíme zapomenout na velmi důležitý orgán: radu pětiset (*búlé*). Její existence byla prokázána již za aristokracie. Ale v nové demokracii to byl podřízený orgán a postupně jí byly odňaty úkoly nebo aspoň byly omezeny. Přesto to byl nejvyšší výkonný orgán a její politickou funkcí bylo učinit lid schopný rozhodování. Povinností bylo zabezpečit lidové shromáždění ke způsobilosti své práce. Další pravomocí bylo dohlížet na úřednictvo, a poradní činnost, v otázce zahraniční politiky pak přijímat vyslance a hlášení. Kontrolní a dozorčí činnost při správě

⁸⁷ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 218-226.

vojenských záležitostí byla dalším nemalým úkolem rady. Nejvíce důležitou činností ovšem bylo to, že každý návrh (než se dostal před lidové shromáždění) prošel přes radu.

Rada totiž shromažďovala podněty k politickému rozhodování a dál je předávala lidovému shromáždění, úřadům či soudům. I když časem přišla o řadu svých pravomocí (a stala se spíše podřízeným orgánem), zůstala orgánem důležitým.

Její funkce se označovala jako funkce vlády, zasedala ustavičně a měla i předsednictvo. Skládala se z 500 členů, kde 50 příslušníků bylo z každé z 10 fýl a byly zastoupeny i démy. Tento orgán se reformoval s reformací fýl, mělo být uděláno, aby zde měly zastoupení všechny zájmové vrstvy. Složení rady se tedy zakládalo na demokratickém ideálu rovnosti. Athénané chtěli zatlačit sociální a hospodářské nerovnosti a na stejném principu rovnosti probíhalo i určování členů rady. Ti byli určováni losem z kandidátů, kteří se přihlásili. Platilo pravidlo, že museli být starší 30 let.⁸⁸

O některé své funkce přišla rada postupně. Nejprve měla právo udělovat trest smrti či pokuty, ale o tato práva přišla. Také posuzovala úředníky, prověřovala členy rady na další rok a devět archontů. Jednalo se o dohlížecí orgán.⁸⁹

Radu trápily také velké nedostatky. Vzhledem k tomu, že tato práce vyžadovala určité zkušenosti, byla obsazena spíše staršími lidmi. Ke všemu málo kdo chtěl kandidaturu přijmout, to bylo způsobeno právě tím, že rada zasedala denně. Funkci se proto vyhýbali ti, kteří bydleli daleko, nebo si nemohli dovolit být celý den mimo svůj domov, či svoji práci. Další problém rady bylo to, že měla mnoho členů. Situace byla způsobena tím, že byla vybudována na demokratických zásadách o všelidovém zastoupení všech fýl, a právě proto musela mít mnoho členů. Aby předešli pozdějším problémům, do svého čela zvolili předsednictvo a užší výkonný orgán, a ten mohl lépe rozhodovat, a hlavně se doopravdy dohodnout.

V radě jakožto úřední instituci (*arché*) nebyl každý člen oprávněn vydávat nařízení a ani nést za něj odpovědnost. Rada vystupovala jako kolektivní orgán. Když tedy někdo hlasoval, bylo to kolektivně a nemohl za to být hnán k odpovědnosti, neboť se jednalo o rozhodnutí rady. Dotyčný ho totiž vůbec nemusel podpořit.

⁸⁸ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 226-243.

⁸⁹ ARISTOTELÉS. *Athénská ústava*. Praha 2004, s. 43, 59-60.

Byla tedy rada někomu zodpovědná? Když odstupovala rada a plnila své povinnosti dobře, byla oceněna čestným zlatým věncem. Tuto poctu ji pak lidové shromáždění mohlo odepřít, byla-li rada pod velkou kritikou. Pokárána mohla být za konkrétní výtky hromadně, ale výtky mohly být i proti jednotlivým členům a ti museli nést zodpovědnost za své činy. Vůči této radě existoval i určitý odpor, v Athénách se říkalo, že neexistuje vláda, že mají zřízení bez vlády. Přeci jen vládcem je lid, a to je pilíř demokratické myšlenky Athén.

Na vládnutí se mohl podílet každý muž, po-té, co byl vybrán z kandidátů losem, a následně se musel podrobit přezkoumání své způsobilosti (*dokimasia*), které prováděla právě odstupující rada. Předpoklady pro úspěšné projití prověrkou (*dokimasia*) byly následující: zákonné občanství- tedy athénské, způsobilý věk (30 let), splnění závazků vůči státu a odpovídající způsob života.⁹⁰

Tuto prověrku (*dokimasia*) musel získat každý, kdo měl někdy stát úředníkem na více než 30 dnů. Pokud došlo k zamítnutí, jednalo se o *apodokimazein*.⁹¹

Při prověrkách se kladly otázky na rodiče občana a jeho původ. Tázaný musel vysvětlit, odkud pochází a někdy dokonce musel osvětlovat i původ svých prarodičů. Dále se tázali, který vyznává kult, jaké svatyně uctívá a hroby předků navštěvuje. Velmi důležité byly i otázky na to, jak jedinec zachází se svými rodiči. Vyptávali se také na to, zda občan platí daně a zda splnil vojenskou službu. Svá tvrzení pak musel uchazeč doložit pomocí svědků. Někdy docházelo i na žaloby.⁹²

Prověrka měla docílit ověření občanského původu a plnění občanských povinností uchazeče (placení daní, vojenská služba). Tím byl pro Athéňany plnoprávný občan. Otázky na vztah k rodičům měly posoudit jeho péči o rodiče, nejednalo se jen o morální soukromou věc daného člověka, byla to veřejná záležitost.

⁹⁰ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 226-243.

⁹¹ *Tamtéž*, s. 327.

⁹² ARISTOTELÉS. *Athénská ústava*. Praha 2004, s. 67.

Pokud člověk nebyl shledán morálně způsobilý (*epitédeia*)⁹³, mohl být potrestán ztrátou občanských práv (*atimia*). Jak vidíme, přesah byl veliký, neexistovala hranice mezi soukromým a veřejným životem kandidátů. To činilo z kandidátů veřejný majetek.⁹⁴

Mezi další základní myšlenky athénské demokracie (je jsou pro tuto práci velmi důležité) patřila i svoboda projevu (*iségoria*) na lidovém shromáždění.⁹⁵ Svoboda projevu patřila k jádru demokracie, až k hlavní ideji této polis. Svobodně se vyjadřovat mohli všichni občané- samozřejmě muži. Ženy a otroci tímto právem nedisponovali.

Sám Platón o svobodě slova prohlásil, že je největší právě v Athénách.⁹⁶ I když víme, že Platón patřil ke kritikům athénské demokracie.

Co přinášela svoboda slova athénské společnosti? Především právo podílet se na práci demokratických institucí a právo hlasovat. Athénané si také velmi považovali těch, kteří se ujímali slova, protože slovo mělo předcházet činu, neboť čin si žádal uvážení.

Iségorie se ovšem netýkala pouze svobody projevu na lidovém shromáždění. Naopak se týkala všech politických debat. A to včetně literárních děl či her, komedií. Bylo dovoleno i beztrestně a jakkoli kritizovat demokracii i aktuální řečníky.

V Athénách se hovořilo o *parrhésii*. Toto slovo se skládá ze slova *pan*, což znamená všechno a *rhésis*, které představuje mluvení, tudíž v překladu by to byla možnost vše říci. Demokratická idea Athén zněla, že každý svobodný občan se mohl ujmout slova a pronést cokoli chtěl.

Skutečnost ovšem měla několik omezení. I když mohl skutečně promluvit kdokoli, každý to nedělal. Mohlo mu bránit, že neměl dostatek odvahy nebo nerozuměl probíranému problému- což bývalo velmi časté.

I co se obsahu týče, byla zavedena určitá omezení. Existovaly zákazy, které ochraňovaly zásady lidského soužití a měly ochraňovat demokracii. Mezi hlavní zákazy patřilo například podávat návrhy na změny či odstranění dosavadního politického uspořádání. Toto omezení dává smysl, chránilo důležitou hodnotu Athén- demokracii. Avšak i toto

⁹³ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 332.

⁹⁴ *Tamtéž*, s. 327-329.

⁹⁵ *Tamtéž*, s. 350.

⁹⁶ PLATÓN, *Gorgias*, Praha 1992 s. 32.

mohlo být porušeno, a to beztrestně, pakliže osoba požádala předem o beztrestnost při svém proslavu.

Co tedy bylo velmi chráněno, až tabu, bylo politické zřízení (demokracie), zahraniční politika, obrana státu, náboženství a výchova. Tresty padaly při porušení těchto pilířů demokratických Athén.

Tak se dostáváme k Sokratovi. Tento filozof byl obviněn z bezbožnosti (*asebeia*), že zavádí nová božstva a kazí mládež. Právě jeho případ slouží jako ukázka, že i v demokratických Athénách docházelo k potlačování svobody projevu a myšlení. Demokracie podléhala omezením, jednalo-li se o její zachování.⁹⁷

Proces se Sokratem odpovídá dobovému athénskému soudnímu systému a vyobrazuje jeho průběh. Sokrates se snaží hájit nejen proti konkrétním žalobám, které jsou proti němu vzneseny, ale klade důraz i na hluboce zakořeněné předsudky vůči jeho osobně a filosofii samotné.⁹⁸

Sokrates předstoupil před lid se svojí obhajobou, vyzýval soudce k jejich povinnosti, mluvit spravedlivě. Sám chtěl svoji povinnost řečníka, mluvit pravdu, také zachovat. Sokrates byl obviněn z dopouštění se přečinů- *zkoumal věci pod zemí i nebeské, slabší důvody činil silnějšími a učí to i tak jiné*. Sokrates tato závažná obvinění odmítal a i to, že by vydělával peníze vzděláváním lidí, on to naopak kritizoval.⁹⁹

Obvinění, která proti němu byla vznesena, sám zdůvodňoval tím, že si znepřátelil lid, když se jim snažil ukázat, že nejsou ze všech nejmoudřejší. Jak sám hovořil, *lidé zdánlivě horší jsou v moudrosti zdatnější oproti těm lidem proslulým*.¹⁰⁰

Další obvinění z kažení mládeže a z toho, že nevěří v bohy, Sokrates vyargumentoval. Jak sám uvádí, on se nebojí smrti, protože strach ze smrti je jako *domnění moudrosti bez moudrosti skutečné*.¹⁰¹ Po své první řeči je prohlášen za vinného a po druhé řeči přichází trest smrti.¹⁰²

⁹⁷ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 352-360.

⁹⁸ BOHÁČEK, K. Sokrates a smrt, In: *Platónova Obrana Sokrata*. Praha 2016, s. 131.

⁹⁹ PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata ; Kritón*. Praha 1994, s. 44-46.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 47-48.

¹⁰¹ *Tamtéž*, s. 50-57.

¹⁰² BOHÁČEK, K. Sokrates a smrt, In: *Platónova Obrana Sokrata*. Praha 2016, s. 140.

Proč byl tedy Sokrates odsouzen? Sokrates prohlásil „...a pokud budu dýchat a budu schopen, buďte jisti, že nepřestanu filosofovat a domlouvat vám a vykládat každému, s kýmkoli z vás se kdy potkám, po mém obvyklém způsobu...“. Byla to právě tato slova, která vyděsila lid a vedla k odsouzení Sokrata. Jeho neohroženost a dostatek smělého a nestoudnosti. Nedostatek ochoty mluvit to, co by bylo lidu příjemné, jeho nezdolnost.¹⁰³ Sokrates nedovedl žít v tichu a pokoji. Poukazoval na oddělení své osoby od ostatních, svých soudců a stejně tak jednal i se žalobci. Existovali dřívější a pozdější žalobci a pro něho ty dřívější byli více nebezpeční.¹⁰⁴

Sokratův soud popisuje Athény, athénské zákony a konkrétní výtky, které byly k athénským zákonům. Velký problém pro řečníky představoval nedostatek času a to, že se při soudu mělo rozhodnout o trestu během jednoho dne. Samotné tresty se nevěděly dopředu, ba naopak vinný občan si je musel navrhnout sám, což velmi kritizoval Sokrates.

Díky líčení soudu jsme svědky nestability athénskému zákonu již v počátcích formování demokracie v Athénách. Nestabilita athénskému zákonu se projevovala v nedodržování procesních náležitostí, přerušování řečníků a velikému podléhání emocí, což bylo předmětem kritiky.¹⁰⁵

Svoboda slova byl druh luxusu a daru pro athénský lid, v čem ale spočíval její smysl? Pro Athénany to byl prostředek politického spolurozhodování. Zároveň svoboda slova nesměla být na překážku k tomu, aby došlo k nezbytnému rozhodnutí v daných věcech. Co především tato demokratická svoboda lidu, bylo, aby napomáhala k rozhodnutí, která by poškozovala občanskou pospolitost.

Na omezení řečníků existovaly dokonce zákony. Jak tedy vidíme, i když existovala naprostá svoboda, přeci jen podléhala omezením. Nepsaným pravidlem bylo, že málokdy mohl vystoupit muž, který byl příliš mlád nebo neměl dostatečné zkušenosti. Psané zákony se snažily zabránit tomu, aby mohli řečnit lidé, kteří byli potrestáni odejmutím občanských práv.

¹⁰³ PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata ; Kritón*. Praha 1994, s. 58, 68.

¹⁰⁴ JINEK, Sokrates a athénské zákony, In: *Platónova Obrana Sokrata*. Praha 2016, s. 151-152.

¹⁰⁵ *Tamtéž*, s. 166-167.

Zmiňovali jsme také to, že řečník nesměl nikoho zostudit. Tento zákon nezakazoval o někom mluvit, ale zakazoval způsob mluvy- některá slova či slovní obraty. Dále se Athéňané snažili zabránit řečníkovi, aby klamal lid, a proto byly za klam zavedeny tresty. Řečníkovi byly zakázané podvody, přemrštěné sliby či podplácení ve svůj ziskný úmysl. Řečník měl hovořit s rozvahou a pocitem zodpovědnosti.¹⁰⁶

Snaha zabránit řečníkovi v přemíře přemrštěných slibů se zdá i pro dnešní dobu velmi užitečnou a šlechetnou záležitostí, která by chránila především lid, občany.

Velmi důležitým ustanovením, na kterém vyrostla athénská demokracie, je svoboda. Svoboda jednotlivci dovoľovala, aby se rozvíjel. Na druhou stranu tu byl kolektiv, který ho svazoval. Aristoteles hovořil o svobodě jako o cíli demokracie, tento cíl zaručovalo to, že se střídali ti, co vládli a ti, co poslouchali. Konečným základem athénské práva bylo usnesení většiny.

O životě v Athénách se hovořilo, že každý může žít, jak chce a mluvit, co chce. Toto tvrzení má ovšem nedostatek. Zkombinovat v praktickém světě osobní svobodu jedince a respektování rozhodnutí většiny je skoro nemožné. Přes tento hrubý nedostatek byla však demokracie v Athénách vystavena na tomto pilíři- individuální svoboda, každý může žít, jak chce.

O athénské demokracii se hovoří jako o otevřené. Projevovala se zde velkorysost k druhým, k jejich názorům a zvykům.¹⁰⁷ Dnes bychom mohli hovořit o jisté multikulturnosti. Popper dělí společnost na otevřenou a uzavřenou. Uzavřená společnost se podle něj vyznačuje kolektivismem a otevřená společnost je taková, kde každý člověk rozhoduje sám za sebe. Za athénské demokratické symboly pak považuje námořnictvo, zdi a obchod.¹⁰⁸ Na kolik byla athénská demokracie otevřená je ale velmi diskutabilní.

Čím byl způsoben tento způsob života? Bylo to právě politické zřízení, co ho ovlivnilo. Athénská společnost byla náležitě hrdá na své politické zřízení, na demokracii. Demokracii brali jako možnost naplnění života každého občana, zásadně spjato s rovností a individualitou. Athénský občan byl svobodný a uznával zákon ze své svobodné vůle!

¹⁰⁶ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 352-360.

¹⁰⁷ *Tamtéž*, s. 375-379.

¹⁰⁸ POPPER, Karl R. *Otevřená společnost a její nepřítel. 1*. Praha 1994, s. 158, 166.

Na rozdíl od rovnosti však tato svoboda neměla institucionální oporu. Neexistoval ani žádný zákon, který by to zaručoval. Odkud se tedy vzala? Zrodila se z důsledku odstranění silné vlády, byl to pocit sebeurčení. S ohledem na další polis, Spartu, si Athéňané více uvědomovali svoji svobodu. Bylo to právě vymezení vůči Spartě (a i tyranidě a vládě aristokracie) a tomu, jak řadila kolektiv nad jednotlivce či působení zákona jako naprosté kontroly.¹⁰⁹

Potýkala se polis vůbec s konkrétní opozicí proti demokracii v Athénách? Kritici existovali. Byli to ovšem jednotlivci, kteří nebyli vázáni k nějaké konkrétní skupině. Odmítali celé politické zřízení nebo jeho velmi podstatné části. Velmi často napadali politickou rovnoprávnost všech občanů, což byl základní pilíř demokracie. Argumentovali tím, že všichni lidé nemají odborné znalosti pro politickou činnost. Dále se vymezovali proti institucím, orgánům a i losování. Velmi kritizováno bylo i zacházení s dalšími obcemi v námořním spolku. Tito kritici často inklinovali k oligarchii.¹¹⁰ *Oligarchia isonomos* byla vláda jen pro některé, ale zároveň stále svoboda pro všechny.¹¹¹ Opozice tedy existovala, ale ve velmi omezené míře.¹¹²

Existovala někdy tedy naprostá svoboda slova bez omezení? Jak vidíme, tak již v počátku vzniku demokracie, při samotném počátečním formování demokracie existovala jistá omezení svobody slova.

¹⁰⁹ BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 375-379.

¹¹⁰ *Tamtéž*, s. 451, 453-457.

¹¹¹ FUSTEL DE COULANGES, N. D. *Antická obec*. Praha 1998, s. 327.

¹¹² BLEICKEN, J. *Athénská demokracie*. Praha 2002, s. 460.

4 Svoboda slova a její přesah

Předešlé kapitoly se zabývaly otázkou svobody slova teoreticky, ale tato kapitola má za cíl informovat o svobodě slova z praktické stránky. V souvislosti se svobodou slova se vyskytuje zajímavý fenomén, a to popírání holocaustu, ke kterému se tato kapitola vyjádří.

Svoboda není konečná a dokonalá, jedná se o neustálý proces¹¹³, umožňuje nám vybírat si z více nabídek a většinou začneme o svobodě přemýšlet, až když ji postrádáme, nedostává se nám.¹¹⁴ Otázka svobody vystupuje i v případech, ve kterých dochází ke kolizi svobod a je potřeba rozhodnout pro jednu svobodu na úkor druhé. Proto existují pravidla, která určují náš život.¹¹⁵ Dobrým příkladem je otázka vlastnictví majetku a otázka našich svobod. Někdo má právo vlastnit továrnu, která znečišťuje ovzduší, ale toto právo bude omezeno v kontrastu s právy dalších lidí na zdravé ovzduší.

Tradiční společnost se skládala ze dvou skupin- svobodných a nesvobodných, později došlo ke změně, která změnila rozložení pouze na svobodné. Naše vlastní svoboda občas ustupuje do pozadí, máme-li čelit strachu z druhých, kteří mají převahu a tím se dostáváme do roviny moci a svobody.¹¹⁶ Ovšem toto nutně nemusí nastat, naopak v konfrontaci s přesilou naše svoboda vyvstane a máme větší motivaci pro její hájení. Dozajista bývá svoboda velmi často zkoušena.

K uplatnění svobod patří respektování odlišného názoru a platí zásada „*audiat et altera pars*“, tedy necht' je slyšela i druhá strana. I kdyby všichni zastávali jeden názor a pouze jediný člověk by měl názor opačný, nikdo nemá právo na to, aby se snažil o jeho umlčení. Zároveň ani jeden člověk na světě s mocí nemá právo umlčet skupinu lidí s jiným názorem. Nikdy si nemůžeme být jisti, že názor, který se snažíme potlačit, je špatný a pokud jsme si jisti, i přes to bývá potlačování přijímáno jako zlo.¹¹⁷ V tomto znění můžeme vnímat svobodu slova v teoretické a ideální ba až dokonalé představě.

¹¹³ SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. Praha 2010, s. 55.

¹¹⁴ SOKOL, J. Svoboda- ale jaká? In: *Antropologie a etika*. Praha 2003, s. 115, 116.

¹¹⁵ SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. Praha 2010, s. 56.

¹¹⁶ *Tamtéž*, s. 58, 60.

¹¹⁷ MILL, J. S. *On liberty*, Kitchener 2001, s. 18, 19.

Otázka svobody slova vyvstává i v tak závažných kauzách jako je popírání holocaustu, a proto tento fenomén není pouhým historickým problémem, ale čím dál více zasahuje do otázky etiky, vztahu morálky a práva a v tomto ohledu má dalekosáhlý přesah z historického odvětví. Obě strany sporu popírání holocaustu se velmi často odvolávají na svobodu slova, ale co říká morálka a právo? V kapitole *Svoboda slova před soudem* se budu snažit přiblížit právě případ Irving vs. Lipstadtová, který se věnuje zmíněné problematice.

V České republice platí zákon o popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (používám termín z trestního zákoníku).

4.1 Zákon o popírání holocaustu

„Kdo veřejně popírá, zpochybňuje, schvaluje nebo se snaží ospravedlnit nacistické, komunistické nebo jiné genocidium nebo nacistické, komunistické nebo jiné zločiny proti lidskosti nebo válečné zločiny nebo zločiny proti míru, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.“¹¹⁸

Ze znění zákona můžeme zjistit, že se nejedná jen o popírání nacistických zvěstev, ale také popírání zločinů komunismu. Vymezuje se proti popírání vyhlazování, nacistických zločinů, komunistických zločinů proti lidskosti, ale tento zákon pokrývá i genocidia v Kambodži, Jugoslávii či Rwandě.¹¹⁹

Zákon má sloužit jako ochrana proti pravicovému extremismu-antisemitismu a neonacismu, protože právě tyto směry popírají hrůzy nacistických zločinů a genocidu Židů a Romů.

Podívejme se na zákon a dostaneme konkrétní představu. Za veřejné popírání se označuje to, když někdo tvrdí, že nedošlo k určité historické události. Veřejné zpochybňování se projevuje zobecňováním následků- například rozsah zavražděných snižovat na minimum. Schvalováním se myslí souhlas s těmito činy a snaha o ospravedlnění je snaha najít důvody, proč k tomu došlo a hovořit o době, která si to přímo vyžadovala.¹²⁰

¹¹⁸ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010: stav k 1. 4. 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha 2010, s. 810.

¹¹⁹ *Tamtéž*, s. 810.

¹²⁰ *Tamtéž*, s. 810-811.

Pokud dojde k naplnění skutků z obsahu zákona, jedná se o **úmyslný** trestný čin. Pachatelem je ten, kdo si je vědom nepravdivosti svého výroku. Zákon nepostihuje jedince, který popíral ze své vlastní nevědomosti.¹²¹ Tento fakt je důležitý, někdo může považovat svůj názor za pravdivý, protože nebyl vyvrácen či seznámen s fakty, a proto ho převzal a vydával za pravdivý.¹²²

Nesprávný názor se může stávat skutečností, pokud tomu není zamezeno. V ten okamžik by se měl vyvrátit fakty a správnou argumentací.¹²³ V tom můžeme spatřovat význam zákona o popírání holocaustu, je to omezení, které zabraňuje v tom, aby se nesprávný zákon stával skutečností.

Konkrétně výroky popírače holocaustu (dále jen popírač, popírání) mohou vypadat tak, že osoby tvrdí, že za II. světové války nešlo nacistům o vyhlazení Židů, že ti si to dokonce vymysleli, aby je svět litoval a díky jejich finanční stránce tak mohli ovládnout média a propagovat svou smyšlenou legendu o holocaustu. O co se tato skupina lidí opírá, je právě svoboda slova¹²⁴ a to nás přivádí k problematice zákona o popírání holocaustu a soulad svobody slova.

Popírání se stalo nástrojem pro radikální pravicové skupiny a pro ně jsou Židé tradiční nepřátelé, kteří se podle nich snaží ovládnout svět. Dokonce ospravedlňují nacisty, že jen reagovali ofenzivně proti Židům a viní je za vše špatné.¹²⁵

Popírači holocaustu o sobě hovoří jako o výzkumnících, kteří naléhají na své spoluobčany, aby o problémech lidské existence přemýšleli racionálně a s otevřenou myslí. Problém ovšem tkví v tom, že jejich mysl otevřena není. I z tohoto důvodu již mnoho zemí prohlásilo popírání za trestné.¹²⁶

Velmi časté argumenty pro neomezenou svobodu slova jsou, že názor, který se snaží autorita potlačit, může být pravdivý, i přes to, že strana, která ho popírá, vystupuje s jeho

¹²¹ NOVOTNÝ, F. a kol. *Trestní zákoník 2010: stav k 1. 4. 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha 2010, s. 811.

¹²² MILL, J. S. *On liberty*, Kitchener 2001, s. 21.

¹²³ *Tamtéž*, s. 22.

¹²⁴ PERRY, M., SCHWEITZER, F. M. *Antisemitism: myth and hate from antiquity to the present*. New York 2002, s. 176.

¹²⁵ *Tamtéž*, s. 177-179.

¹²⁶ *Tamtéž*, s. 189, 193.

negací. Neexistuje nikdo, kdo může za celé lidstvo říci, který názor je pravdivý a který nikoli, nikdo není neomylný.¹²⁷ S tím musíme souhlasit.

Zastávat názor není věc zlá, ba naopak, mít názory je správné, protože nám dávají možnost se zajímat. Úkolem jednotlivců a vlád je vytvářet ty nejvíce pravdivé názory. Pokud dojde ke zmýlení, je to otázka svědomitosti, aby se člověk vzdal takového názoru.¹²⁸

Zaručuje zákon o popírání soulad s naším ústavním pořádkem? Při nahlédnutí do Listiny zjistíme, že svobodu slova lze omezit a to v případě, pokud je to „*nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnosti státu, veřejnou bezpečnosti či ochranu veřejného zdraví a mravnosti.*“¹²⁹

Pohlédneme-li na podmínky omezení, budeme moct souhlasit, že v případě popírání se lze odvolat na práva a svobodu druhých, bezpečnost státu a i veřejnou bezpečnost. V otázce souladu s ústavním pořádkem můžeme odpovědět, že vyhovuje požadavkům Listiny.

4.2 Morálka a právo

V rámci této problematiky se dostáváme k otázce mravnosti. To, jak jednáme, je ovlivněno mravností, respektive by mělo být ovlivněno. Existuje společný mrav, který je souhrnem našeho naučeného chování a jednání, který nám předává společnost.¹³⁰

Fuller hovoří o morálce aspirace, která je nutným předpokladem k tomu, abychom mohli přejímat morální povinnosti, což bývá v rozporu s lidskou zkušeností. Morálka se tedy týká člověka ve společnosti a morálka aspirace pokrývá spíše otázku člověka a jeho já.¹³¹

Kde se tedy bere morálka, která určuje náš vztah ke světu? Teorii morálky a jejího vzniku můžeme spatřovat ve dvou stanoviscích-vrozeném a dědičném.¹³²

¹²⁷ MILL, J. S. *On liberty*, Kitchener 2001, s. 19.

¹²⁸ *Tamtéž*, s. 20.

¹²⁹ Listina základních práv a svobod, čl. 17 odst. 4.

¹³⁰ SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. Praha 2010, s. 66, 68.

¹³¹ FULLER, L. L. *Morálka práva*. Praha 1998, s. 18-19.

¹³² HAIDT, J. *Morálka lidské mysli: proč lidstvo rozděluje politika a náboženství*. Praha 2013, s. 28.

Další, kdo se zabýval morálkou a jejím původem, byl Lawrence Kohlberg, který tvrdil, že morální uvědomění se dostává jedincům, kteří měli možnost přijímat role již od dětství. Díky tomu se mohou vcítit do druhého a nahlížet na problém očima druhého.¹³³

Právo je to, co podporuje morálku, ale dozajista ji nepokrývá celou,¹³⁴ protože přirozené zákony nemohou postihovat veškerý morální život jedince. Při tvorbě zákonů by jejich autoři měli dbát na požadavky vnitřní morálky práva. Měli by se snažit o jasnost zákonů, a proto je lepší zavést kritéria z normálního života a tím se opírat o zdravý rozum. Pokud dochází k rozporu v zákonech (nemusí se jednat o logický rozpor), může se jednat o *inkompatibilitu*, tedy rozpor mezi právní a morální argumentací.¹³⁵ Tento problém je součástí otázky popírání holocaustu.

Vnitřní morálka práva je nestranná vůči materialistickým věcem a prokazuje, že existují nejasnosti mezi právem a morálkou v jejich účinnosti- takto bývá velmi často předkládáno. Fuller naopak tvrdí, že morálka jako taková, je neutrální ve vztahu k etickým problémům, ale rozhodně není nezaujata v postoji k člověku. Jakmile se člověk odkloní od své vnitřní morálky práva, je to výsměch jedinci a lidem celkově.¹³⁶

Poslední podstatný pojem je spravedlnost by měla předcházet právu, a pokud k tomu nedochází, bývá kritikou toho, že právo má ke spravedlnosti daleko.¹³⁷

4.3 Svoboda slova před soudem

S tím vším se dostáváme k důležitému případu, který zaznamenal všechny zmíněné problematiky: svoboda slova, otázka popírání, spravedlnost a vztah práva a morálky. Jednalo se o soudní spor Davida Irvinga a Deborah E. Lipstadtové (dále jen Irving a Lipstadtová). Soudní spor byl nejprve v rozsahu akademické obce, ale postupně přerostl do kruhů široké veřejnosti.

Oproti přírodním vědám je historie věda, kde lidstvo studuje samo sebe. V historikově práci je nutno počítat s morálními úsudky, které si tvoří veřejnost, a proto by měl své

¹³³ HAIDT, J. *Morálka lidské mysli: proč lidstvo rozděluje politika a náboženství*. Praha 2013, s. 31-32.

¹³⁴ SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. Praha 2010, s. 71.

¹³⁵ FULLER, L. L. *Morálka práva*. Praha 1998, s. 63-65, 68, 92.

¹³⁶ *Tamtéž*, s. 142, 150, 184.

¹³⁷ SOKOL, J. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. Praha 2010, s. 83-84.

formulace dokázat i morálními a filozofickými důvody bádání otázky. Na druhou stranu je potřeba oponovat i s historickými fakty, proč se stalo tak, jak se stalo.¹³⁸

Co je ale velmi důležité říci je to, že historik se musí odpoutat od svého vlastního názoru a vcítění se do dané události. Problému má porozumět a vztáhnout ho na současnost. Pro čtenáře má zanechat místo pro vytvoření si svého vlastního názoru a postoje k dané události, předává fakta, ne názory.¹³⁹

My dnes žijeme v informační společnosti a zpracováním informací se zabývá čím dál více lidí. V naší době není problém nedostatek zdrojů, ale naopak jejich velký a stále narůstající počet. Z velké části je dnes svět svobodný, ale objevují se nové formy nebezpečí, které spočívají v tom, že přijímáme mnoho informací většinou bez souvislostí.¹⁴⁰

S ohledem na náš problém můžeme vidět zmíněný konflikt v tom, že s velkým množstvím informací si každý vybere část, kterou zastává a propaguje. To může být nebezpečné ve zneužívání práva na informace a celkově svobody slova.

V práci historika existuje problém etické stránky, a to se opírá o Všeobecnou deklaraci lidských práv, o které již byla zmínka v první kapitole. Historici mají velmi těžké určit, co je pravda a výsledky jejich práce mohou ovlivnit morální hlediska druhých.¹⁴¹ Národy vznikají z knih a jsou to právě knihy, které mohou hýbat světem- jak v pozitivním, tak i negativním slova smyslu.¹⁴² Mohou tedy historici kritizovat historické lži a tím utvářet pohled druhých? Historikova tvorba by neměla zastávat názor žádné strany, ale zároveň by neměla být ani neutrální.¹⁴³

Popírači holocaustu opírají svá tvrzení o čtyři základní myšlenky. Za prvé, holocaust považují za mýtus či legendu a dle jejich názoru se Židé snaží vyvolat soucit, aby dosáhli ovládnutí světa. Za druhé říkají, že ve skutečnosti nebyl počet zavražděných „až tak

¹³⁸ EVANS, R. J. *In defense of history*. New York 2000, s. 40, 44.

¹³⁹ *Tamtéž*, s. 44-45, 165.

¹⁴⁰ ERIKSEN, T. H. *Tyranie okamžiku*. Brno 2018, s. 16, 23-24, 34-35.

¹⁴¹ DE BAETS, A. *Censorship of historical thought: a world guide, 1945-2000*. Westport 2002, s. 24.

¹⁴² BĚLOHRADSKÝ, V. *Mezi světy & mezisvěty: reloaded 2013*. Praha 2013, s. 198-199.

¹⁴³ VIDAL-NAQUET, P. *Vrazi paměti: "Papírový Eichmann" a jiné eseje o revizionismu*. Červený Kostelec 2013, s. 157.

vysoký“ . Za třetí tvrdí, že plynové komory, nebyly využívány k obrovské likvidaci Židů a za čtvrté, šíří názor, že Hitler a nacisté neměli plány na židovské vyhlazování.¹⁴⁴

Irving o sobě hovořil jako o historikovi a ten musí ctít výše zmíněná pravidla, jestliže se tak označuje. Později zjistíme, že Irving porušil mnoho zmíněných náležitostí správného historika. Irvingovy názory například hlásaly, že plynové komory ve vyhlazovacím táboře byly pouze využity jako propaganda, a Lipstadtová ho ve své publikaci obvinila z toho, že účelně překrucuje a manipuluje fakta tak, aby hrála v jeho prospěch. Doslova napsala, že „je jedním z nejnebezpečnějších mluvčích popírání holocaustu.“¹⁴⁵ O přeživších (svědcích plynových komor) se Irving vyjadřoval jako o lhářích již před soudem.¹⁴⁶

Mezi další tvrzení Irvinga patřilo, že Hitler nevydal rozkaz k vyhlazování Židů a odmítal holocaust jako místo, kde v plynových komorách umírali lidé. Dle jeho názoru umírali na nemoci, které v táborech propukly. Jako jedna z prvních vystoupila proti jeho názorům právě Lipstadtová.¹⁴⁷

Na její výroky podal Irving žalobu (a i její nakladatelství) za urážku na cti. Samotné Lipstadtové tento fakt přišel úsměvný, protože se o Irvingovi zmínila ve své knize pouhými 200 slovy.¹⁴⁸

Lipstadtová sama zastávala názor, že proti popíračům se máme bránit důkazy a fakty, a ne pomocí soudů, toto byla její ideální představa. Sama o popíračích hovořila právě jako o budoucím nebezpečí, přestože nacisté válku prohráli, popírači byli aktuální problém a šířili jejich myšlenky nadále.¹⁴⁹

Právní tým Lipstadtové v čele s Anthonym Juliem měl za cíl dokázat, že je Irving motivovaný antisemitismem ve své publikační tvorbě a z toho důvodu je podpírá o neobjektivní fakta.¹⁵⁰

¹⁴⁴ EVANS, R. J. *Lži o Hitlerovi: proces s největším popíračem holocaustu*. Praha 2011, s. 110.

¹⁴⁵ LIPSTADTOVÁ, D. E. *Popírání holocaustu: sílící útok na pravdu a paměť*. Praha 2006, s. 30, 205, 229.

¹⁴⁶ LIPSTADTOVÁ, D. E. *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*. Praha 2006, s. 21.

¹⁴⁷ LEWIS, A. Předmluva, In: *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*. Praha 2006, s. 13.

¹⁴⁸ LIPSTADTOVÁ, D. E. *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*. Praha 2006, s. 14, 20.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, s. 22-23, 54.

¹⁵⁰ *Tamtéž*, s. 57, 62.

Tento tým je ukázkou správně fungujícího právního systému a pohotovosti. Vyžádali si osobní korespondenci Irvinga s popírači a radikálními extremisty a jako právního zástupce před soudem si zvolili Richarda Ramptona.¹⁵¹

Richard J. Evans (dále jen Evans) se stal jedním z nejdůležitějších svědků a podrobil Irvingovu publikaci detailnímu rozboru. Jeho zpráva se opírala o názor, že pokud chce Irvinga nazvat popíračem, lze to dokázat pouze zkoumáním jeho veřejných výroků a ty musí obsahovat čtyři ze základních principů popírání (viz výše).¹⁵²

Evans při svém rozboru dospěl k tomu, že Irving svá tvrzení postupně upravoval a tím se víc blížila k zásadám popíračů.¹⁵³ Postupně při rozboru procesu uvidíme, že Irving svými prohlášeními naplňoval zásady popíračů.

Proces, který probíhal, byl velmi dlouhý a žádal si bravurní přípravu. Z toho důvodu navštívil právní tým Osvětim a pozůstatky plynových komor, které nacisté nestihli zcela zničit. Nacisté ale zapomněli na stavební plány koncentračního tábora uložené v kanceláři a z těchto dokumentů (mimo jiné) máme důkazy o existenci plynových komor.¹⁵⁴

V rámci této návštěvy nešlo jen o důkazy, Lipstadtové šlo i o seznámení se s morálními hrůzami a tím tedy pochopit celý přesahující význam oné skutečnosti existence popíračů.¹⁵⁵

Lipstadtová se držela toho, že historik si nemůže dovolit, aby jeho veřejné či soukromé názory subjektivně zasahovaly do jeho práce a tím ovlivňovaly jeho pohled.¹⁵⁶

S tímto názorem ovšem vyrůstají více otázky, zda je tak správně a zda i ona tak doopravdy učinila. Vzhledem k tomu, že pochází ze židovské rodiny, musí být historie holocaustu ještě více blízká její osobě a tím pádem zapojuje více emocionality proti popíračům. Ale v rámci tohoto případu je jasné, že tento názor je zmiňován v kontextu úpravy faktů tak, aby vypověděly závěr, který daný jedinec očekává a vyžaduje.

¹⁵¹ LIPSTADTOVÁ, D. E. *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*. Praha 2006, s. 79, 86.

¹⁵² EVANS, R. J. *Lži o Hitlerovi: proces s největším popíračem holocaustu*. Praha 2011, s. 110-111.

¹⁵³ *Tamtéž*, s. 112.

¹⁵⁴ LIPSTADTOVÁ, D. E. *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*. Praha 2006, s. 95-96.

¹⁵⁵ *Tamtéž*, s. 99.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, s. 106.

Přes všechny překážky se ale nakonec tento boj nestal pro Lipstadvou jen právním, ale i mravním bojem, a to z tlaku od přeživších, kteří žádali zadostiučinění s Irvingem.¹⁵⁷ Můžeme si klást otázku, na kolik je morální zastávat názory popíračů a zlehčovat tak utrpení, které bylo způsobeno a na kterém nesou podíl lidé jediné.

Obhajoba se snažila od začátku ukázat podvody a záměrné manipulace Irvinga a vznesla velmi důležitou otázku- proč se vůbec Irving snaží o zkreslení historické skutečnosti? Irving argumentoval tam, že nesděluje názory, ale že jen nabízí čtenáři dokumentaci a nechává mu volnou ruku, aby si vytvořil svůj vlastní názor.¹⁵⁸

Irvingova vystoupení byla velmi provokativní a postupně začal dělat ústupky, které doposud nedělal. Později si velmi odporuje, když tvrdí, že popírač není, ale zároveň tvrdí, že neexistovaly žádné továrny na smrt. Nakonec se ale ukázalo, že si Irving upravoval informace, které získával z dokumentů.¹⁵⁹

Argumentace Irvinga také velmi často odbočovala od tématu a nebyla smysluplná. Porovnáme-li tohoto řečníka se zásadami řečníka v Athénské polis, dostaneme velmi zajímavý obraz. Irving rozhodně nenalézal správná slova ve správný okamžik a jeho argumenty nebyly věcné a rozumné. Jeho řeč by správně neměla nikoho urážet, ale vzhledem k výrokům Irvinga, to není možné. Co doopravdy Irving nectil je, že dobrý řečník se má vyjádřit k projednávané záležitosti a nezneužívat svobody slova k probírání dalších problémů, Irving velmi často přebíhal od tématu k tématu, když nenacházel argumenty. Jediná doporučení, která snad splňoval, byl silný hlas a správný přednes.

Ale jeho řeč přesto manipulovala a prezentovala smyšlená či neúplná fakta. Oproti tomu právní zástupce před soudem, Rampton, by požadavkům athénské řečníka vyhovoval. V tomto soudním procesu můžeme sledovat krásnou ukázkou argumentace ze strany Ramptona a ukázkou špatné argumentace od Irvinga.

V průběhu soudu se začaly objevovat přínosy procesu- jak morální, tak právní v otázce svobody slova. Lipstadvá získávala více přízně. Irving trval na svém, že „legenda“ holocaustu chrání Židy před kritikou za to, že se snaží finančně podmanit svět. Dále se

¹⁵⁷ LIPSTADTOVÁ, D. E. *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*. Praha 2006, s. 107.

¹⁵⁸ *Tamtéž*, s. 127-128, 134.

¹⁵⁹ *Tamtéž*, s. 123, 138, 146, 151.

Irving projevil tím, že začal více napadat výpovědi přeživších, kteří viděli plynové komory.¹⁶⁰

Lipstadtová se nesnažila o odsouzení Irvinga jen jako popírače, ale chtěla docílit, aby byl uznán jako antisemita a rasista. Jejím cílem bylo, aby soud došel k závěru, že své chyby ve vědecké práci dělal naschvál, že tedy cíleně, pozměňoval historická fakta.¹⁶¹ Chtěla tedy, aby byl vinen z vědomosti, a ne nevědomosti.

Před rozsudkem soudce Gray ještě položil velmi zásadní otázku: „*Pokud je někdo antisemitský... a extremist (je) zcela schopen být, jako kdyby to bylo možné, čestně antisemitský a čestně neonacistický ve smyslu toho, že se drží těchto názorů a vyjadřuje tyto názory, protože jsou to vsutku jeho názory?*“¹⁶²

Je to tedy možné? Může člověk s názory, které popírají smrt milionů lidí, být morální, mít čest? Pohled soudce Graye je kontroverzní a velmi nepříjemný, přesto zastává důležitou otázku. Jestliže tomu Irving doopravdy věří a zastává dané názory, je to čestný muž a může být chyba v jiných ohledech. Osobně si myslím, že tato úvaha se ale netýká Irvinga, protože on zapojuje své subjektivní názory a vydává je za fakta. Případ, který popisuje soudce, se zdá až poněkud nereálným a zastávám k němu kritický postoj. Takový člověk pro mě nemůže existovat, aby byl „*čestně antisemitský a čestně neonacistický*“. Je-li to člověk racionálně uvažující, člověk, který má přístup k informacím a má své vlastní svědomí, dojde on sám k závěrům, že jeho názory odporují demokratickým principům a měly by tak odporovat i jeho morálním zásadám.

Rozsudek byl vyřčen roku 2000 a Irvinga odsuzoval jako popírač, přesněji že jeho vlastní názory se mu vtírají a ovlivňují jeho práci v tomto smyslu.¹⁶³ Soud rozhodl ve prospěch Lipstadtové a označil Irvinga za antisemitu a rasistu. Soudce řekl, že „*opakovaně překročil hranici mezi správnou kritikou a předpojatým hanobením židovské rasy a národa.*“. Proces byl cíleně vedený ze strany Lipstadtové v duchu otázky mravního

¹⁶⁰ LIPSTADTOVÁ, D. E. *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*. Praha 2006, s. 171, 175, 190.

¹⁶¹ *Tamtéž*, s. 293.

¹⁶² *Tamtéž*, s. 336.

¹⁶³ DE BAETS, A. *Censorship of historical thought: a world guide, 1945-2000*. Westport 2002, s. 555.

člověka. Jestli na něčem stál tento proces, byla to **pravda, spravedlnost a svoboda slova**.¹⁶⁴

Takto to označuje Lipstadtová a musím říct, že s ní naprosto souhlasím. V rámci mého osobního prostudování daného případu jsem častokrát nedokázala pochopit, jak může existovat člověk, který popírá vraždu milionů lidí. Jestli proti něčemu bojuje zákon o popírání je to právě lež. Existuje dozajista spousta námitek proti tomu, proč vůbec existuje zákon o popírání holocaustu. Musíme vzít v potaz, že jestliže máme nějakou svobodu a přehoupne se míra únosnosti či tolerance této svobody a jedinci ji začnou zneužívat, je jisté, že přijde omezení, které se bude snažit vrátit vše do únosné míry. Tím si vysvětluji existenci zákona o popírání, někteří jedinci překročili míru svobody slova a následkem je jistý druh omezení této základní demokratické svobody.

Právě proto, že právo slouží všem, může být zneužito. Irving a jemu podobní překrucují realitu, proto máme soudy, které se snaží najít vyrovnanost mezi bezprávím, právem a svobodou. Irving (a další popírači) jsou nebezpeční v tom, že nutí člověka přemýšlet, ale ne na základě faktů. Naopak snaží se přicházet s nepodloženými fakty a zkratkovitě dojít k závěrům. Tváří se, že dávají podněty k přemýšlení, ale ve skutečnosti manipulují s jedinci.

Pokud člověk neovládá základní dovednosti kritického myšlení, pak velmi jednoduše uvěří závěrům Irvinga a jemu podobných. Jeho svoboda slova tkví v tom, že manipuluje a přetváří, je to svoboda slova nebo naopak něco, co by mělo být omezeno? Lipstadtová je ten, kdo zde doopravdy chrání svobodu slova, chrání ji před zneužíváním.

Svoboda slova a její obhájení v tomto procesu jsou velmi zásadní pro morálku a mravnost. Nejen svoboda, ale i morálka je proces a v tomto případě se jedná o proces, který reaguje na svobodu a společnost, ve které se nachází.

Důležité je ale i zvážit další otázku, která by se mohla jevit jako problém. Jakmile se něco zakáže, vede to k přísnému dodržování nebo naopak vznikají proudy, které cíleně míří proti tomuto zákazu? Byla by hnutí tak silná, kdyby to nebylo zakázané? To můžeme brát jako důvod k zamyšlení, jestli zákon o popírání je potřeba a nebylo by lepší ho

¹⁶⁴ LIPSTADTOVÁ, D. E. *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*. Praha 2006, s. 349, 353, 387.

nevyžadovat. Co je ovšem jisté je to, že zákon na popírání se nesnaží omezovat základní lidská práva, naopak počítá s limity svobody, a tudíž s cílenou ochranou základního lidského práva: svoboda slova.

V rámci studia procesu mohu konstatovat, že se jedná o velmi zásadní proces, který mne osobně velice zaujal, a i zanechal určité stopy. Morálka jedinců, jako je Irving, je naprosto zarážející. Pokud můžeme vůbec hovořit o nějaké morálce, vezmeme-li v potaz jeho názory, které hlásá. Je to ovšem otázka i pro budoucí učitele, aby tuto problematiku dostatečně probírali a ukazovali názorně svým žákům i z druhého pohledu popíračů. Není možné, abychom učili o popírání a odsuzovali jej bez toho, abychom ukázali, proč je to věc nemorální, a dokonce i trestná. Není to úřed jen učitelů dějepisu vyložit fakta, naopak si myslím, že i učitel základů společenských věd by měl prokázat, že je to otázka etiky a názorně aplikovat fakta.

5 Případy svobody slova u nás

V této kapitole se zaměřím na aktuální kontext, představím konkrétní případy problematiky otázky svobody slova, které se snaží poukázat na otázku svobody slova v českém prostředí a ukázat, jaké případy hýbou touto sférou.

Pro tuto kapitolu jsou zvoleny případy, která se odehrály v nedávné době a týkaly se otázky svobody slova a jeden případ se dokonce vztahuje k popírání holocaustu. Případy budou představeny a analyzovány pro pohlednutí na danou problematiku.

Svoboda slova souvisí s dalšími právy a zasahuje tak do oblasti svobodného myšlení, náboženského vyznání či svobodného shromáždění. Její základ spočívá na rovném postavení a nedovoluje diskriminaci. Jsou to právě lidská práva, která ochraňují lidskou důstojnost. Svoboda slova limituje jiná práva a mezi tím by měla existovat rovnováha, která se bude snažit najít cestu.¹⁶⁵

Co určuje lidskou existenci? Je to právě svoboda, která se stává nedílnou součástí našich životů. Žijeme život s určitými právy, ale i povinnostmi, a to občas vede k názoru, že naše práva jsou zcizitelná, protože podléhají určitým povinnostem. Tato kapitola bude poukazovat i na tuto otázku. Práva můžeme brát jako jisté požadavky vůči dalším lidem a z velké části vychází z morálních nároků. Povinnosti jsou pak druh závazku a ty morálně zavazují jedince. Jestliže tyto závazky jedinec neplní, může dojít k obvinění, nelze však, aby jedinec obvinil někoho z toho, že on sám neplní své povinnosti. Práva a povinnosti jsou základním pilířem pro morální přirozenost člověka.¹⁶⁶

5.1 Pohledy na svobodu slova

V souvislosti s analýzou tématu mi přišlo zajímavé zahrnout konání semináře, který ukazuje pohledy na otázku svobody slova.

Tento seminář se konal v Poslanecké sněmovně České republiky pod záštitou poslance Jiřího Kobzy s názvem „*Svoboda projevu a právo občana na pravdu*“ (dále jen Seminář)

¹⁶⁵ JÄGER, P., MOLEK, P. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha 2007, s. 13, 18, 21, 333.

¹⁶⁶ MEYER, F. S., JOCH, R. *Vzpousta proti revoluci dvacátého století*. Praha 2003, s. 54, 79-81.

dne 10. 9. 2018.¹⁶⁷ Za jeho hlavní aktéry můžeme považovat Jiřího Kobzu, Tomio Okamuru, Petra Žantovského, Václava Klause ml. a další.¹⁶⁸ Jiří Kobza zmínil důležitost Semináře, protože je to aktuální záležitost, která se stále více dostává do popředí.¹⁶⁹

Tomio Okamura (dále jen Okamura) je poslancem a místopředsdou Poslanecké sněmovny České republiky.¹⁷⁰ Na Seminári pronesl, že veřejné zpravodajství pro něj v dnešní době svobodu slova příliš nenaplnuje a slouží spíše k určité propagandě. Tento názor prezentuje Okamura velmi často. Dále se také vyjádřil, že v naší zemi roste cenzura názorů a to těch, které nepatří k populárním, obecně přijímaným. On sám je kritikem médií a novinářů za to, že si myslí, že na ně neplatí žádná pravidla. Okamura je také častým kritikem České televize.¹⁷¹

Okamura definuje dnešní dobu jako „*strmý pád hodnot*“ a zastává stanovisko, že cenzura do demokracie nepatří, protože svoboda slova je základní svobodou demokracie.¹⁷²

Mezi dalšími vystupujícími byl rovněž Petr Žantovský, který se na adresu médií v České republice vyjádřil, že mají mezi sebou cosi „*shnilého*“ a sám jde dokonce tak daleko, že se vymezuje proti „*mainstreamovým médiím*“ jako je i Česká televize a -označuje ji za cílenou propagandu- obdobně jako Okamura. Dle jeho vyjádření tato média prosazují názory, které dělí společnost, až se to podobá „*totalitní propagandě*“. Kritika vůči České televizi je taková, že novináři záměrně překrucují fakta a informace, vymýšlejí si a zamlčují s cílem ovlivnit občany.¹⁷³

¹⁶⁷ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=11678> /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁶⁸ YOUTUBE. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=yMTf61eVry4> /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁶⁹ KUČEROVÁ, T. *Ať svobodu slova na sociálních sítích chrání nový zákon, navrhuje Klaus*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/spd-okamura-zantovsky-kobza-stanik-svoboda-projevu.A180910_185238_domaci_kuce /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁷⁰ POSLANECKÁ SNĚMOVNA PARLAMENTU ČESKÉ REPUBLIKY. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/detail.sqw?id=6105> /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁷¹ PROCHÁZKOVÁ, A. *Klaus junior: Chystám zákon o svobodě slova na internetu*. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/politika/klaus-junior-chystam-zakon-ktery-zaruci-svobodu-slova-na-internetu> /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁷² KUČEROVÁ, T. *Ať svobodu slova na sociálních sítích chrání nový zákon, navrhuje Klaus*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/spd-okamura-zantovsky-kobza-stanik-svoboda-projevu.A180910_185238_domaci_kuce /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁷³ PROCHÁZKOVÁ, A. *Klaus junior: Chystám zákon o svobodě slova na internetu*. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/politika/klaus-junior-chystam-zakon-ktery-zaruci-svobodu-slova-na-internetu> /cit. 9. 3. 2019/.

Výraznou postavou Semináře byl i Václav Klaus mladší (dále jen Klaus). Jeho proslov se týkal cenzury a boje proti *fake news*. Klaus dělí komunikaci na *fair speech* a *hate speech*. Pod pojmem *fair speech* se skrývá mluva, která nesmí nikoho urazit, a Klaus sarkasticky podotkl, že tato mluva připomíná *newspeak* z díla 1984 od George Orwella. *Hate speech* jsou naopak výroky, které uráží. Ohradil se proti existenci cenzorů na sociálních sítích, kteří by měli rozhodovat, kam jistý výrok spadá z daných skupin a je to pro něj popření svobody slova.¹⁷⁴

Dle Rady Evropy můžeme *hate speech* podrobněji označit jako vyjádření, které se vyznačuje schvalováním, podporováním či další pomocná akta k rasové nenávisti, xenofobii, antisemitismu a dalším způsobům vyjádření nenávisti. To může být vyjadřováno diskriminačním až nepřátelským postojem k určité skupině lidí (například k přistěhovalcům).¹⁷⁵

Klaus žádá to, aby názory nebyly omezovány celoplošně s jen jedinou výjimkou- ty, které vyzývají ke genocidě. Na tomto Semináři přišel s prohlášením, že chystá návrh zákona, který by měl zaručovat svobodu slova na internetu. Blokovány by tak na sociálních sítích byly pouze ty příspěvky, jež se týkají právě zmíněné genocidy.¹⁷⁶

Na tomto příkladu můžeme vidět, že zákon o popírání je obecně přijímaný a není považován za omezování svobody slova v negativním smyslu, naopak je považován jako něco rozumného, s čím dokážou počítat i pravicoví demokratičtí politici.

Postoj Klause je, že žijeme v konstruktu marxistů, který hlásá, že jsou třídy utlačovány. Obviňuje západní marxisty, že to právě oni chtějí „*dostat internet pod kontrolu*“, a proti tomu vystupuje.¹⁷⁷

V rámci tohoto Semináře se nakonec valná většina řečníku shodla na tom, že v České republice dochází k omezování svobody slova a jako jednoho z viníků označili Českou

¹⁷⁴ PROCHÁZKOVÁ, A. *Klaus junior: Chystám zákon o svobodě slova na internetu*. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/politika/klaus-junior-chystam-zakon-ktery-zaruci-svobodu-slova-na-internetu/> /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁷⁵ JÄGER, P., MOLEK, P. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha 2007, s. 24.

¹⁷⁶ PROCHÁZKOVÁ, A. *Klaus junior: Chystám zákon o svobodě slova na internetu*. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/politika/klaus-junior-chystam-zakon-ktery-zaruci-svobodu-slova-na-internetu/> /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁷⁷ *Tamtéž* /cit. 9. 3. 2019/.

televizi.¹⁷⁸ Ladislav Jakl hovořil, že se čím dál víc omezuje svoboda slova tzv. „v zájmu dobra“.¹⁷⁹

Seminář, který proběhl, posuzuji jako velmi jednostranně zaměřený. Většina aktérů se na něm objevuje jen s názory odsuzování, ale nikdo nepřichází s žádným řešením, jak tuto problematiku řešit nebo dokonce jejich výtky bývají nejasné. Jestliže máme tedy v této zemi cenzuru, měli by poukázat, jak se projevuje konkrétně a jak by daný problém řešili. A to zejména ti účastníci, kteří jsou poslanci a mají tuto moc ve svých rukou. Jediný, kdo přišel s konkrétním řešením, byl Klaus.

5.2 Porušování svobody slova

Svoboda slova je téma, které dle Klause bezpochybně hýbe společností.¹⁸⁰ Proto se rozhodl společně se skupinou poslanců¹⁸¹ pro novelu trestního zákoníku.¹⁸² Podle tohoto připravovaného návrhu by se jednalo o trestný čin „*Porušování svobody projevu*“ a mělo by se na jeho základě trestat omezování svobody slova na veřejných sociálních sítích, viník by mohl dostat až tříleté vězení, zákaz činnosti či peněžitý trest. Méně závažné případy by dostaly pouze peněžitý trest.¹⁸³

Trestným by se stalo to, kdyby bylo odstraněno, znepřístupněno něco neoprávněně, co by se týkalo zájmu veřejnosti a tím chtěla dotyčná osoba zmařit veřejnou diskuzi. Ale

¹⁷⁸ KUČEROVÁ, T. *Ať svobodu slova na sociálních sítích chrání nový zákon, navrhuje Klaus*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/spd-okamura-zantovsky-kobza-stanik-svoboda-projevu.A180910_185238_domaci_kuce/cit. 9. 3. 2019/.

¹⁷⁹ PROCHÁZKOVÁ, A. *Klaus junior: Chystám zákon o svobodě slova na internetu*. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/politika/klaus-junior-chystam-zakon-ktery-zaruci-svobodu-slova-na-internetu/cit. 9. 3. 2019/>.

¹⁸⁰ AKTUÁLNĚ.CZ. *Klaus: Lidé mají právo říkat hloupé názory, EU útočí na svobodu slova, chystá cenzuru*. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/klaus-lide-maji-pravo-rikat-hloupe-nazory-eu-utoci-na-svobod/r~9d8d361a240711e990fd0cc47ab5f122/cit. 9. 3. 2019/>.

¹⁸¹ ČTK. *Nový trestný čin? Klaus navrhuje vězení za omezování svobody slova na internetu*. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/politika/247308-novy-trestny-cin-klaus-navrhuje-vezeni-za-omezovani-svobody-slova-na-internetu/cit. 9. 3. 2019/>.

¹⁸² AKTUÁLNĚ.CZ. *Klaus: Lidé mají právo říkat hloupé názory, EU útočí na svobodu slova, chystá cenzuru*. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/klaus-lide-maji-pravo-rikat-hloupe-nazory-eu-utoci-na-svobod/r~9d8d361a240711e990fd0cc47ab5f122/cit. 9. 3. 2019/>.

¹⁸³ ČTK. *Nový trestný čin? Klaus navrhuje vězení za omezování svobody slova na internetu*. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/politika/247308-novy-trestny-cin-klaus-navrhuje-vezeni-za-omezovani-svobody-slova-na-internetu/cit. 9. 3. 2019/>.

zároveň by daná informace musela vyhovovat podmínkám a nebýt v rozporu s trestními předpisy, mezinárodními smlouvami, dobrými mravy.¹⁸⁴

Co stojí za zpochybnění je otázka toho, co je oblast veřejného zájmu? Budeme-li vycházet z Listiny, dobré mravy jsou její součástí (mravnost), ale přesné informace v Listině nenalezneme. A stejně tak je i tomu v tomto návrhu zákona- to může vést k nejasnosti a zmatenosti.

Sociální sítě dle Klause zavádějí vnitřní pravidla a tím omezují svobodu slova, a to je v rozporu s Listinou. Svoboda slova je pro něj základ naší civilizace a každý má právo sdělovat názory- *at' ty chytré či hloupé*. Svobodný internet je důležitý pro udržitelnost svobody slova.¹⁸⁵ Důležitý aspekt těchto argumentů je ovšem to, jakmile vstupujeme na sociální síť, souhlasíme s určitými podmínkami a k nim se zavazujeme. Nikdo nás nenutí je přijmout, je to na našem **svobodném** rozhodnutí tak učinit.

Sám Klaus patřil ke kritikům zákona zákazu kouření v restauracích a zdůvodňoval to tak, že hospoda je soukromé místo, ale totéž bychom mohli prohlásit i o sociálních sítích, jsou soukromým majetkem a jejich využití je pouze na nás.¹⁸⁶ Zajímavostí je, že sám Klaus se dříve vyjádřil, že máme zbytečně moc zákonů a měly by se regulovat.¹⁸⁷

Klaus na to reagoval tím, že nesouhlasí, aby si sociální sítě mohly nastavit svá vlastní pravidla, ale Martin Loučka (právník) upozorňuje na to, že toto právo svobody na internetu musíme pořád chápat v protikladu s ochranou osobnosti a dalších práv.¹⁸⁸ Tedy pořád může mít své limity, jestliže zaručuje jiná práva, která mají vyšší postavení.

Návrh nepodpořili poslanci z TOP 09 a Piráti, za stranu Pirátů se vyjádřil poslanec František Kopřiva. Piráti dle jeho slov považovali návrh za nesmyslný ze své podstaty,

¹⁸⁴ ČTK. *Nový trestný čin? Klaus navrhuje vězení za omezování svobody slova na internetu*. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/politika/247308-novy-trestny-cin-klaus-navrhuje-vezeni-za-omezovani-svobody-slova-na-internetu/> /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁸⁵ *Tamtéž*, /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁸⁶ AKTUÁLNĚ.CZ. *Klaus: Lidé mají právo říkat hloupé názory, EU útočí na svobodu slova, chystá cenzuru*. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/klaus-lide-maji-pravo-rikat-hloupe-nazory-eu-utoci-na-svobod/r~9d8d361a240711e990fd0cc47ab5f122/> /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁸⁷ KUČEROVÁ, T. *At' svobodu slova na sociálních sítích chrání nový zákon, navrhuje Klaus*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/spd-okamura-zantovsky-kobza-stanik-svoboda-projevu.A180910_185238_domaci_kuce/cit.9.3.2019/.

¹⁸⁸ ČTK. *Klaus (ODS) chystá předlohu o svobodě slova na internetu*. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/klaus-ods-chysta-predlohu-o-svobode-slova-na-internetu/1661183/cit.9.3.2019/>.

už jen z hlediska nedosažitelnosti, dle jeho názoru by se tento problém měl řešit na úrovni Evropské Unie. Klausův návrh označil za výkřik, který nevyjasňuje spoustu detailů. Podobný názor pak zastává i Ondřej Múka (právník), který neshledává Klausův návrh jako záruku svobody a označuje ho za právně naivní.¹⁸⁹

Ze samotných neurčujících informací (a i vyjádření expertů o nejasnosti návrhu) na danou problematiku nás nepřekvapí, že tento návrh podpořen vládou nebyl. Zdůvodnění bylo takové, že se v něm nalézají vágní formulace a že by se celý problém měl spíš týkat přestupkového zákona. Novela trestního zákoníku obsahovala spoustu neurčitých pojmů a slov, které by mohly vést k nepřesnostem, a to právo nemůže dopustit.¹⁹⁰ Tento fakt by posléze mohl vést ke zneužití práva a jeho vymanění se z něho. Proti návrhu se vyslovilo dokonce i státní zastupitelství a poukázalo na problematické vymáhání zákona.¹⁹¹

Tato snaha, která sice neměla úspěch, slouží jako ukázka toho, že téma svobody slova je doopravdy aktuální a probíhá mnoho diskuzí a snah o zachování tohoto základního demokratického práva s minimem limitů. Velká škoda je, že návrhu zákona nebyla dána taková péče, což je znatelné i na výpovědích Klause samotného. I pro mě osobně se jedná o výkřik do tmy, vzhledem ke zmatečným a nejasným informacím, které podal iniciátor. Na druhou stranu jeho návrh patří k bezpočtu mála těch, které se snaží vyřešit vzrůstající cenzuru, která podle mnohých politiků v naší zemi narůstá.

5.3 Limity svobody slova v praxi

Velmi zajímavým nedávným případem v České republice, v souvislosti s tématem svobody slova (s propojením do problému popírání holocaustu) se stal případ již zmiňovaného poslance Okamury a poslance Miloslava Roznera (dále jen Rozner), kteří se vyjádřili na adresu Cikánského tábora v Letech.

Tento koncentrační tábor byl v provozu od 2. 8. 1942 a sloužil k nucené koncentraci Romů a neromských kočovníků v Čechách. Nacházelo se zde 1309 vězňů- muži, ženy a

¹⁸⁹ ČESKÁ TELEVIZE. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/11412378947-90-ct24/219411058130208-svoboda-slova-na-internetu/cit.9.3.2019/>.

¹⁹⁰ ČTK. *Vláda odmítla Klausův návrh trestat mazání příspěvků, pokuta 50 milionů je absurdní*. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/vlada-odmitla-navrh-klause-trestat-mazani-prispevku-pokuta-5/r~d0c1f2103a8111e9a049ac1f6b220ee8/cit.9.3.2019/>.

¹⁹¹ DRAGOUN, R. *Nelze Facebook nutit, aby zveřejnil váš názor, odmítá Klausův zákon státní zástupce*. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nelze-facebook-nutit-aby-zverejnil-vas-nazor-odmita-klausuv/r~a562fca8305f11e9b869ac1f6b220ee8/cit.9.3.2019/>.

děti bydleli odděleně na ubytovnách, co se týče kapacity, byla až 4krát překročena a strava byla nedostatečná, což vedlo k podvýživě vězňů. Vězni byli nejdříve do tábora posláni na převýchovu- pracovali na stavbách silnic či v zemědělství.¹⁹²

Protože se v táboře objevil nejprve břišní tyfus a posléze tyfus skvrnitý, byla vyhlášena karanténa. Celkem zemřelo v táboře 326 vězňů a zbytek byl deportován do dalších táborů.¹⁹³

Z celkového počtu vězňů byla polovina deportovaná do Osvětimi, čtvrtina zahynula v Letech a čtvrtina byla propuštěna, či se jí podařilo uprchnout. Tábor byl oficiálně uzavřen 6. 8. 1943.¹⁹⁴

Posléze byl tábor srovnán se zemí a na jeho místě byl vybudován vepřín. V této tragédii je důležitá otázka spoluviny českého národa. Díky nařízení vlády 2. republiky zde byl již roku 1940 otevřen kárný pracovní tábor a až roku 1942 se změnil z kárného tábora na sběrný.¹⁹⁵ Byl to výnos ministra vnitra, který umožnil další přeměnu na koncentrační tábor.¹⁹⁶ Táborový personál se skládal především z Čechů.¹⁹⁷

Vláda se rozhodla pro odkup areálu vepřína, a to za přibližnou cenu 450 milionů korun od společnosti AGPI. Jednání o koupi probíhalo pod záštitou ministra kultury Daniela Hermana. Na místě by pak měl vzniknout nový památník obětí romského holocaustu.¹⁹⁸ Právě takto vysoká finanční částka vzbudila vlnu debat na téma Let.

V lednu 2018 řekl Okamura v rozhovoru, že tábor v Letech nebyl oplocený, nikdo ho většinu času nehlídal a lidé se tam mohli volně pohybovat.¹⁹⁹ Za toto tvrzení se sice později omluvil, ale pouze za informaci o tom, že tábor nebyl oplocený. Přiznal, že

¹⁹² NEČAS, C. Cikánský tábor v Letech, In: *Historikové a kauza Lety*. Praha 1999, s. 7.

¹⁹³ *Tamtéž*, s. 7-8.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 31, 36.

¹⁹⁵ VALENTA, J. Mediální debata o táboře v Letech očima historika, In: *Historikové a kauza Lety*. Praha 1999, s. 9-11, 14.

¹⁹⁶ PAPE, M. *A nikdo vám nebude věřit: dokument o koncentračním táboře Lety u Písku*. Praha 1997, s. 45.

¹⁹⁷ NEČAS, C. Cikánský tábor v Letech, In: *Historikové a kauza Lety*. Praha 1999, s. 20.

¹⁹⁸ NOVINKY.CZ. *Za vepřín v Letech stát zaplatí 450 miliónů korun*. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/452729-za-veprin-v-letech-stat-zaplaci-450-milionu-korun.html> /cit. 9. 3. 2019/.

¹⁹⁹ ČTK, iDNES.cz. *Okamura a Rozner za výroky o Letech stíhání nebudou, policie případ odložila*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/tomio-okamura-spd-miloslav-rozner-tabor-lety-u-pisku-trestni-stihani-odloženo.A181016_094654_domaci_hm1 /cit. 9. 3. 2019/.

oplocený byl. Reagovalo několik organizací; Česko-romské sdružení Konexe to označilo za popírání genocidy a podalo na Okamuru, kvůli jeho výrokům o Letech trestní oznámení.²⁰⁰

Vyjádření Okamury kritizovala také pražská Židovská obec, Muzeum romské kultury a i vedení Památníku Lidice.²⁰¹ Muzeum romské kultury vyžadovalo omluvu, a proto se Okamura omluvil za to, že popřel existenci plotu v Letech.²⁰² Nutno poznamenat, že k větší omluvě nedošlo. Mimo to KDU-ČSL požádali o odvolání Okamury z vedení sněmovny za jeho výroky o Letech.²⁰³

Okamura tvrdil, že mu na Letech vadilo pouze to, jak draze bylo místo vykoupěno, ale jelikož zpochybnil existenci koncentračního tábora opakovaně, není možné, že toto je jediný důvod.²⁰⁴

O rozhovoru (kde se o Letech vyjádřil) řekl, že měl horečku a že to byla vina moderátorky, která na něho tlačila, až útočila a on ani netušil, na co se ptá. Sám už se k tomuto tématu nechtěl vracet. Nikdy prý nezpochybňoval existenci tábora, ale naopak odsuzuje špatnosti, které se tehdy děly. Veškerou „*hysterii*“ kolem daného tématu označil za „*antikampaň sluníčkářských médií, vítačů, Lidových novin, DVTV a Bakalou placené noviny*“.²⁰⁵

²⁰⁰ ECHO24, ČTK. „*Okamura popírá genocidu Romů. „Sdružení podalo trestní oznámení.* Dostupné z: <https://echo24.cz/a/ST7FB/okamura-popira-genocidu-romu-sdruzeni-podalo-trestni-oznameni> /cit. 9. 3. 2019/.

²⁰¹ ČTK, iDNES.cz. *Okamura a Rozner za výroky o Letech stíhání nebudou, policie případ odložila.* Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/tomio-okamura-spd-miloslav-rozner-tabor-lety-u-pisku-trestni-stihani-odloženo.A181016_094654_domaci_hm1 /cit. 9. 3. 2019/.

²⁰² LIDOVKY.CZ, ČTK. *Tábor pro Romy v Letech nebyl hlídáný, miní Okamura. Za plot se omluvil.* Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/okamura-na-facebooku-zopakoval-ze-tabor-pro-romy-v-letech-nebyl-koncentracni.A180202_131149_ln_domov_ele /cit. 9. 3. 2019/.

²⁰³ MKK. *Případ Lety: Okamuru chtějí z vedení sněmovny odvolat už i Piráti.* Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2388823-pripad-lety-okamuru-chteji-z-vedeni-snemovny-odvolat-uz-i-pirati> /cit. 9. 3. 2019/.

²⁰⁴ Tomio Okamura (SPD). Dostupné z: <https://demagog.cz/politici/180>, s. 6. /cit. 9. 3. 2019/.

²⁰⁵ AKTUÁLNĚ.CZ. *Výrok o Letech? Moderátorka DVTV na mě útočila, měl jsem horečku, říká Okamura.* Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/vyrok-o-letech-moderatorka-dvtv-na-me-utocila-mel-jsem-horec/r~ba45dac40b6611e8b8310cc47ab5f122/> /cit. 9. 3. 2019/.

Na obvinění, že se dopustil popírání holocaustu, odpověděl Okamura, že to je kampaň proti jeho straně SPD a že nikdy nezpochybňoval útrapy, ale pouze řešení pietního místa.²⁰⁶

Pokud by toto byla pravda, tak sama za sebe nedokáží pochopit, jestli by tedy vyžadovala daná situace dané vyjádření. Jestli by nebylo lepší se nad danou věcí nejdříve zamyslet a přijít s nějakým řešením než napadáním a zpochybňováním utrpení lidských bytostí.

Co se týká Roznera, ten označil Lety za „*neexistující pseudokoncentrák*“. Za toto označení se k trestnímu oznámení přidal i Čeněk Růžička, předseda Výboru pro odškodnění romského holocaustu. Pozůstalí za takovéto výroky požadovali odškodnění za morální újmu. Na Roznera podali trestní oznámení dokonce i Tomáš Czernin (TOP 09) a Mladí sociální demokraté.²⁰⁷ Otázkou je, jestli by celý případ nedostal větší vážnosti, kdyby se proti výrokům postavilo více politiků a tím ukázali jednotu v odsouzení daných tvrzení.

Čeněk Růžička o Okamurovi řekl, že je to člověk bez morálky a že své výroky myslí naprosto vážně, aby tak zmanipuloval voliče, a tím zpochybňuje utrpení, ke kterým došlo.²⁰⁸ Tento výrok jen dokládá, že svoboda slova je doprovázena jak právními aspekty, tak i etickými.

Daniel Herman, bývalý ministr kultury, který vykupoval Lety, se na adresu Roznera nevyjádřil, protože mu jeho výrok připadal sám za sebe dost vypovídající.²⁰⁹

²⁰⁶ ČTK, iDNES.cz. *Okamura a Rozner za výroky o Letech stíhání nebudou, policie případ odložila*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/tomio-okamura-spd-miloslav-rozner-tabor-lety-u-pisku-trestni-stihani-odloženo.A181016_094654_domaci_hm1 /cit. 9. 3. 2019/.

²⁰⁷ *Tamtéž*, /cit. 9. 3. 2019/.

²⁰⁸ DRTINOVÁ, D. *Okamura? Chlap bez morálky, zpochybňuje utrpení lidí v koncentráku, manipuluje voliče, říká Růžička*. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvtv/okamura-chlap-bez-moralky-zpochybnuje-utrpeni-lidi-v-koncent/r~eb086aba132111e8b8efac1f6b220ee8/> /cit. 9. 3. 2019/.

²⁰⁹ MUSILOVÁ, A., ČTK. *Na Okamuru a Roznera padlo kvůli výrokům o táboře v Letech trestní oznámení*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/okamura-rozner-lety-koncentracni-tabor-trestni-oznameni-dvtv.A180205_161616_domaci_amu /cit. 9. 3. 2019/.

Jak celý případ dopadl? Policie trestní oznámení na Okamuru a Roznera odložila.²¹⁰ Okamura a Rozner za své výroky o Letech nebudou stíháni.²¹¹

Výroky obou poslanců jsou na velikou povážlivou, máme-li vzít v úvahu, že mají reprezentovat naši zemi a být tak morálním vzorem pro Českou republiku a reprezentovat ji. Podobně jako u Irvinga, i zde by se vyjadřování obou poslanců mohlo srovnat s ideálním řečníkem athénské polis. Athénské řečnění podléhalo pravidlům a ty zahrnovaly i zákaz urážení dalších lidí. Přesně toto pravidlo bylo porušeno v případě Okamury a Roznera, protože jejich řeč urazila mnoho zmařených životů, a i popřelo utrpení přeživších a jejich potomků, kteří nesou jejich odkaz nadále a připomínají, chrání minulost.

Proč máme pravidla a povinnosti, které zasahují do práv občanů? Je to lidská morální nedokonalost, která si jich žádá, aby ochraňovali práva dalších občanů. Omezením moci státu se můžeme spolehnout na zachování našich svobod²¹², ale to zároveň platí i naopak, omezením našich svobod, se můžeme spolehnout na zachování státu. Jestliže něco podmiňuje společnost, je to společnost sama a tím se stává ctnostnou společností.

Jestliže slyšíme výtky na omezování svobody slova v České republice, nebývám k nim tolik nakloněna. Samozřejmě jistý druh cenzury existuje vždy, ale povětšinu času se snaží ochránit práva jiných. A na mém příkladu s Okamurou a Roznerem můžeme vidět, že cenzura v naší zemi není tak převyšující. Tito pánové prohlásili něco, co by mělo být v rozporu se zákonem o popírání, a přesto trestní proces nenastal. Omezení, cenzura, v jejich případě nenastalo.

Po prostudování případů se přikláním k názoru, že cenzura nemá v demokracii místo. Svoboda slova se velmi silně váže k demokracii a jeden bez druhého nemohou existovat. Musíme si ale uvědomit, co lze říci v rámci svobody mé a v rámci práv druhých. Poslední případ právě překračuje práva druhých a neohlíží se na ně jak po právní stránce, tak po etické. Právo se opírá o morálku, sice ji celou nepostihuje, ale jsou to nerozlučitelné

²¹⁰ ROSŮLKOVÁ, J., VÁVRA, J., LIGAS, A. *Výroky Okamury a Roznera o tábore v Letech nejsou trestným činem. Policie případ odložila*. Dostupné z: <https://ct24.ceska televize.cz/domaci/2624024-okamura-a-rozner-nebudou-za-vyroky-o-tabore-v-letech-trestne-stihani> /cit. 9. 3. 2019/.

²¹¹ ČTK, iDNES.cz. *Okamura a Rozner za výroky o Letech stíháni nebudou, policie případ odložila*. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/tomio-okamura-spd-miloslav-rozner-tabor-lety-u-pisku-trestni-stihani-odloženo.A181016_094654_domaci_hm1 /cit. 9. 3. 2019/.

²¹² MEYER, F. S., JOCH, R. *Vzpouřa proti revoluci dvacátého století*. Praha 2003, s. 136-137, 251.

dvojice. Jestliže bude oslabena morálka, projeví se to i v právu. Pro zachování demokracie proto není důležité jen právo, ale i morálka, a tedy existence morálních vzorů, které budou příkladem. Nad tím by se měli zamyslet i lidé, kteří reprezentují naši zemi.

6 Závěr

Svoboda slova je jedno ze zásadních práv v naší demokratické společnosti a její zachování je důležitým aspektem pro budoucnost. Ukotvení této svobody můžeme hledat již v počátcích vzniku demokracie, a to samé platí i o jejích limitech, které mají svá oprávnění. Svobodu slova uchovávají právní dokumenty. Téma svobody slova se stává velmi častým debatním tématem.

Svobodu slova jsem analyzovala na základě Listiny základních práv a svobod, a i dalších právních dokumentů, které také svobodu slova ukotvují. Na základě srovnání jsem došla k závěru, že formulace svobody slova se v těchto právních dokumentech zásadně neliší. Toto právo má ovšem limity tam, kde zasahuje do práv jiných jedinců. I toto berou v potaz právní dokumenty. Svoboda slova je základní demokratické právo, ke kterému se velmi silně váže i právo na informace.

Za původ svobody slova považujeme Athény, a proto jsem velmi detailně popsala vznik athénské demokracie a její vývoj s ukotvením svobody slova. Tato svoboda, byla jedna z nejcennějších věcí, které Řekové měli, a byli na ni patřičně hrdí. Ovšem i u nich podléhala určitým pravidlům vyjadřování, které museli řečníci dodržovat, což bylo ukázáno na ideálu řečníka v athénské polis.

Oproti tomu praxe svobody slova může být složitější a přesahuje hranice práva, stává se i věcným tématem etiky, morálky, vztahu práva a morálky, spravedlnosti a způsobu našeho života. Ve třetí kapitole jsem zanalyzovala propojení práva a etiky i v souvislosti s popíráním holocaustu, které jsem podložila rozborem procesu Irving vs. Lipstadtová.

Zákon o popírání holocaustu limituje svobodu slova, ale má své oprávnění pro mnohem důležitější práva jedince, která jsou tak zachována. V naší společnosti se vyskytují čím dál častěji případy, kdy je svoboda slova omezována, anebo zneužívána a zde se pak může jednat o protiprávní činnosti.

V rámci poslední kapitoly se zabývám otázkou svobody slova v dnešní době v České republice s důrazem na případy, které byly medializované. Nejprve jsem se zabývala seminářem *Svoboda projevu a právo občana na pravdu*, který ukazoval různé pohledy na realnost svobody slova v naší zemi, a poté jsem se věnovala případu Václava Klause ml., který se snažil prosadit svůj návrh zákona. Nakonec jsem analyzovala svobodu slova a

popírání holocaustu, ke kterému došlo nedávno v České republice a týkalo se poslance Tomia Okamury a Miloslava Roznera. Snažila jsem se o rozebrání jejich případu v návaznosti na předešlé kapitoly.

Právní a etická rovina svobody slova jsou neoddělitelné od sebe navzájem a není možné na otázku svobody slova pohlížet jen jednou rovinou. Pokud bychom se toho dopustili, mohlo by dojít k pochybení a nemorálnost by mohla zvítězit, proto je v této otázce tak důležitá etika.

Rozumět svobodě slova by mělo být součástí běžného života, a i informovanost o jejích limitech. Je to svoboda, která svým záběrem může zasahovat od akademického života až po ten každodenní. Na to by měl myslet každý jedinec, kdo se svojí svobodou slova ohání. Jestliže jedinec zneužívá své svobody a zasahuje tak do práv druhých, musí očekávat důsledky. Manipulace a přetváření fakt ve svůj prospěch na úkor práv a svobod druhých, nespadá do svobody slova. Toto demokratické právo končí tam, kde zasahuje do práv ostatních.

Seznam použité literatury

Odborná literatura:

ARISTOTELÉS. *Athénská ústava*. Praha: Arista, 2004. Antická knihovna. ISBN 80-86410-48-X.

BARTOŇ, Michal. *Svoboda projevu a její meze v právu ČR*. Praha: Linde, 2002. 316 s. ISBN 80-7201-367-X.

BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Mezi světy & mezisvěty: reloaded 2013*. Praha: Novela bohemia, 2013. 363 s. ISBN 978-80-87683-04-0.

BLEICKEN, Jochen. *Athénská demokracie*. Praha: OIKOYMENH, 2002. 791 s. ISBN 80-7298-055-6.

DE BAETS, Antoon. *Censorship of historical thought: a world guide, 1945-2000*. Westport, Conn.: Greenwood Press, 2002. 694 s. ISBN 0-313-31193-5.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Tyranie okamžiku*. Brno: Doplněk, 2018. 167 stran. ISBN 978-80-7239-335-0.

EVANS, Richard J. *In defense of history*. New York: W. W. Norton, 2000. 287 s. ISBN 0-393-31959-8.

EVANS, Richard J. *Lži o Hitlerovi: proces s největším popíračem holocaustu*. Praha: Slovart, 2011. 300 s. ISBN 978-80-7391-450-9.

FILIP, Jan. *Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva*. Brno: Václav Klemm, 2011. 328 s. ISBN 978-80-904083-7-1.

FULLER, Lon L. *Morálka práva*. Praha: OIKOYMENH, 1998. 229 s. ISBN 80-86005-65-8.

FUSTEL DE COULANGES, Numa Denis. *Antická obec*. Praha: SOFIS, 1998. 390 s. ISBN 80-902439-7-5.

HAIDT, Jonathan. *Morálka lidské mysli: proč lidstvo rozděluje politika a náboženství*. Praha: Dybbuk, 2013. 477 s. ISBN 978-80-7438-090-7.

CHALOUPKOVÁ, Helena, HOLÝ, Petr a URBÁNEK, Jiří. *Mediální právo: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2019. 533 s. ISBN 978-80-7400-725-5.

JÄGER, Petr a MOLEK, Pavel. *Svoboda projevu: demokracie, rovnost a svoboda slova*. Praha: Auditorium, 2007. 195 s. ISBN 978-80-903786-5-0.

JANATA, Michal. *Paradoxy demokracie*. Praha: Malvern, 2017. 175 s. ISBN 978-80-7530-100-0.

JELÍNKOVÁ, Jitka a TUHÁČEK, Miloš. *Zákon o svobodném přístupu k informacím*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 271 stran. Praktický komentář. ISBN 978-80-7552-859-9.

JINEK, Jakub, ed. *Platónova Obrana Sókrata*. Praha: OIKOYMENH, 2016. 186 s. ISBN 978-80-7298-228-8.

KROUPOVÁ, Libuše a Josef FILIPEC. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Vyd. 4. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1347-4.

KUŽÍLEK, Oldřich a ŽANTOVSKÝ, Michael. *Svoboda informací: svobodný přístup k informacím v právním řádu České republiky*. Praha: Linde, 2002. 182 s. ISBN 80-7201-318-1.

LIPSTADTOVÁ, Deborah E. *Historie před soudem: můj den u soudu s Davidem Irvingem*. Praha: EPOCH, 2006. 389 s. ISBN 80-87027-20-5.

LIPSTADTOVÁ, Deborah E. *Popírání holocaustu: silící útok na pravdu a paměť*. Vyd. 2. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-652-5.

MEYER, Frank S. a JOCH, Roman. *Vzpouřila se revoluce dvacátého století*. Praha: Academia, 2003. 432 s. ISBN 80-200-1092-0.

MILL, John Stuart. *On Liberty*. Kitchener: Batoche Books, 2001. Dostupné z: <https://eet.pixel-online.org/files/etranslation/original/Mill,%20On%20Liberty.pdf>

MLSNA, Petr. *Ústava ČR - vznik, vývoj a perspektivy*. Praha: Leges, 2011. 384 s. ISBN 978-80-87212-63-9.

NEČAS, Ctibor. *Historikové a kauza Lety*. Praha: Academia, 1999. 40 s. ISBN 80-200-0748-2.

NOVOTNÝ, František a kol. *Trestní zákoník 2010: stav k 1. 4. 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha: Eurounion, 2010. 838 s. ISBN 978-80-7317-084-4.

PAPE, Markus a DVOŘÁK, Joachim, ed. *A nikdo vám nebude věřit: dokument o koncentračním táboře Lety u Písku*. Praha: G plus G, 1997. 197 s. ISBN 80-901896-8-7.

PERRY, Marvin a SCHWEITZER, Frederick M. *Antisemitism: myth and hate from antiquity to the present*. New York: Palgrave Macmillan, 2002. 309 s. ISBN 1-4039-6893-4.

PLATÓN. *Euthyfrón: Obrana Sókrata ; Kritón*. 3. vydání. Praha: Oikoymenh, 1994. Oikúmené. ISBN 80-85241-37-4.

PLATÓN. *Gorgias*. 3. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1992. Oikúmené. ISBN 80-85241-21-8.

POPPER, Karl R. *Otevřená společnost a její nepřátelé I*. Praha: ISE, 1994. 354 s. ISBN 80-85241-53-6.

SOKOL, Jan. *Etika a život: pokus o praktickou filosofii*. Praha: Vyšehrad, 2010. 239 s. ISBN 978-80-7429-063-3.

SOKOL, Jan a PINC, Zdeněk. *Antropologie a etika*. Praha: Triton, 2003. 167 s. ISBN 80-7254-372-5.

TAYLOR, Charles, Amy GUTMANN, Anthony APPIAH, Jürgen HABERMAS, Steven C. ROCKFELLER, Michael WALZER, Susan R. WOLF a Pavel BARAN. *Zkoumání politiky uznání: multikulturalismus*. Praha: Epocha, 2004. 191 s. ISBN 80-86328-64-3.

VIDAL-NAQUET, Pierre. *Vrazi paměti: "Papírový Eichmann" a jiné eseje o revizionismu*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013. 218 s. ISBN 978-80-7465-070-3.

Internetové odkazy:

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/11412378947-90-ct24/219411058130208-svoboda-slova-na-internetu>

<https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/klaus-ods-chysta-predlohu-o-svobode-slova-na-internetu/1661183>

<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2624024-okamura-a-rozner-nebudou-za-vyroky-o-tabore-v-letech-trestne-stihani>

<https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2388823-pripad-lety-okamuru-chteji-z-vedeni-snemovny-odvolat-uz-i-pirati>

<https://demagog.cz/politici/180>

<https://echo24.cz/a/ST7FB/okamura-popira-genocidu-romu-sdruzeni-podalo-trestni-oznameni>

<https://eurozpravy.cz/domaci/politika/247308-novy-trestny-cin-klaus-navrhuje-vezeni-za-omezovani-svobody-slova-na-internetu/>

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/okamura-rozner-lety-koncentracni-tabor-trestni-oznameni-dvtv.A180205_161616_domaci_amu

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/spd-okamura-zantovsky-kobza-stanik-svoboda-projevu.A180910_185238_domaci_kuce

https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/tomio-okamura-spd-miloslav-rozner-tabor-lety-u-pisku-trestni-stihani-odloženo.A181016_094654_domaci_hm1

https://www.lidovky.cz/domov/okamura-na-facebooku-zopakoval-ze-tabor-pro-romy-v-letech-nebyl-koncentracni.A180202_131149_ln_domov_ele

<https://www.novinky.cz/domaci/452729-za-veprin-v-letech-stat-zaplati-450-milionu-korun.html>

<https://www.psp.cz/sqw/cms.sqw?z=11678>

<https://www.respekt.cz/politika/klaus-junior-chystam-zakon-ktery-zaruci-svobodu-slova-na-internetu>

<https://video.aktualne.cz/dvtv/klaus-lide-maji-pravo-rikat-hloupe-nazory-eu-utoci-na-svobod/r~9d8d361a240711e990fd0cc47ab5f122/>

<https://video.aktualne.cz/dvtv/okamura-chlap-bez-moralky-zpochybnuje-utrpeni-lidi-v-koncent/r~eb086aba132111e8b8efac1f6b220ee8/>

<https://video.aktualne.cz/dvtv/vyrok-o-letech-moderatorka-dvtv-na-me-utocila-mel-jsem-horec/r~ba45dac40b6611e8b8310cc47ab5f122/>

<https://www.youtube.com/watch?v=yMTf61eVry4>

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/nelze-facebook-nutit-aby-zverejnil-vas-nazor-odmita-klausuv/r~a562fca8305f11e9b869ac1f6b220ee8/>

<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/vlada-odmitla-navrh-klause-trestat-mazani-prispevku-pokuta-5/r~d0c1f2103a8111e9a049ac1f6b220ee8/>

Právní prameny:

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod

Úmluva o právech dítěte

Všeobecná deklarace lidských práv

Zákon č. 1/1993 Sb.: Ústava České republiky

Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod České republiky